

UNIVERZITA PALACKÉHO V OLMOUCI
PEDAGOGICKÁ FAKULTA
Ústav pedagogiky a sociálních studií

Diplomová práce

Bc. Kristýna Kudelová

Postoje studentů středních škol k budoucí volbě povolání

Prohlašuji, že jsem diplomovou práci vypracovala samostatně a že jsem použila jen uvedených pramenů a literatury.

Vřesina 26. 3. 2012

.....

Děkuji PhDr. Zuzaně Tiché, Ph.D., za její podněty a rady, které mi jako vedoucí mé diplomové práce poskytovala při jejím zpracování.

Děkuji i všem učitelům a žákům středních škol, kteří mi svou ochotou ke spolupráci umožnili realizaci výzkumu. Dále bych také ráda poděkovala svým rodičům Marcele Kudelové a Jiřímu Kudelovi za to, že mě podporovali ve studiu a umožnili mi studovat tuto školu.

Obsah

ÚVOD	8
1 VYMEZENÍ ZÁKLADNÍCH POJMŮ	11
1.1 POSTOJE.....	11
1.1.1 Utváření postojů	13
1.1.2 Změna postoje.....	14
1.1.3 Funkce postoje.....	15
2 POVOLÁNÍ A ZAMĚSTNÁNÍ	15
2.1 POVOLÁNÍ.....	15
2.1.1 Prestiž povolání.....	16
2.1.2 Prestiž povolání v ČR.....	17
2.2 ZAMĚSTNÁNÍ	18
3 VÝVOJOVÉ ETAPY ADOLESCENCE	20
3.1 ADOLESCENCE.....	20
3.2 TĚLESNÝ VÝVOJ	21
3.3 POZNÁVACÍ PROCESY	21
3.4 CITOVÝ A SOCIÁLNÍ VÝVOJ.....	22
3.4.1 Rizikové a problémové chování adolescentů.....	22
3.5 PROFESIONÁLNÍ UPLATNĚNÍ	23
4 STŘEDNÍ VZDĚLÁNÍ	24
4.1 CÍLE STŘEDNÍHO VZDĚLÁVÁNÍ	24
4.2 ŠTUPNĚ STŘEDNÍHO VZDĚLÁNÍ	25
4.3 PŘIJÍMACÍ ZKOUŠKY	25
4.4 ORGANIZACE STŘEDNÍHO VZDĚLÁVÁNÍ.....	26
4.5 ZPŮSOBY UKONČENÍ STŘEDNÍHO VZDĚLÁVÁNÍ.....	27
5 VOLBA POVOLÁNÍ	31
6 NEZAMĚSTNANOST ABSOLVENTŮ	35
6.1 PŘECHOD ZE ŠKOLY DO PRÁCE.....	35
6.2 NEZAMĚSTNANOST	35
6.2.1 Nezaměstnanost absolventů.....	36

6.3 OBECNÉ DŮVODY NEZAMĚSTNANOSTI.....	36
6.3.1 Péče o absolventy.....	37
6.4 SITUACE NA TRHU PRÁCE.....	39
7 VÝZKUM POSTOJŮ STUDENTŮ GYMNÁZIÍ, SŠ A SOU V OSTRAVĚ.	42
7.1 VÝZKUMNÉ ŠETŘENÍ.....	42
7.2 ANALÝZA ZÍSKANÝCH DAT.....	43
7.3 SHRNU TÍ VÝZKUMNĚHO ŠETŘENÍ.....	59
ZÁVĚR	61
POUŽITÁ LITERATURA.....	63
SEZNAM PŘÍLOH.....	65

Úvod

„Klíčem ke štěstí je vyzkoušet, k čemu se člověk hodí, a dát mu možnost, aby to mohl vykonávat. Není nic tragičtějšího, než nemoci objevit, k čemu se hodíme, nebo mít pocit, že Vás okolnosti vehnaly do povolání, k němuž se nehodíme.“

John Dewey

Každý z nás si uvědomuje, že správná volba povolání je jeden z nejdůležitějších úkolů v dospívání. Měla by být naplňována s ohledem na co nejlepší uplatnění individuálních schopností a dovedností. Převážná část života člověka je tvořena prací. Zvolit si špatně znamená strávit část života zaměstnáním, které nás nebaví a nijak neuspokojuje a představuje pro nás „nutné zlo“.

Pro svou diplomovou práci jsem si zvolila výzkum postojů studentů k budoucímu povolání v období jejich pozdní adolescence, tedy studenty ve věku od 17 do 20 let. Výzkumné šetření jsem prováděla v posledních ročnících středních škol. Záměrně jsem zvolila střední školy a střední odborné učiliště, protože jsem očekávala určité odlišnosti v postojích mezi studenty středních škol a středních odborných učilišť.

Myslím si, že v posledním ročníku střední školy by měla být představa studentů o budoucím povolání již reálná a měla by směřovat za určitým cílem. Zároveň si myslím, že by studenti měli mít jasnou představu o své budoucnosti, svých možnostech a schopnostech. Dále by měli mít přehled o situaci na trhu práce.

Hlavním cílem mé diplomové práce je zmapování postojů studentů středních škol k budoucí volbě povolání. Pro jeho splnění jsem se zaměřila na dílčí cíle, a to:

- zda si studenti správně zvolili střední školu,
- kdo je při výběru nejvíce ovlivnil,
- zda-li už mají nějaké představy, co by chtěli v budoucnu dělat,
- zda-li chtějí pokračovat dále ve studiu nebo nastoupit na pracovní dráhu.

Ke splnění cíle práce je nutné podat ucelený přehled o problematice postojů studentů, povolání, zaměstnání, adolescenci, zaměstnanosti a o dalších důležitých

termínech, které s tématem souvisí. Tento ucelený přehled jsem se snažila obsáhnout v teoretické části práce.

Praktická část práce se zabývá vlastním výzkumným šetřením, které jsem vykonávala prostřednictvím dotazníků na třech zvolených školách. Praktická část je zaměřena na splnění cíle diplomové práce.

TEORETICKÁ ČÁST

1 Vymezení základních pojmů

Úkolem úvodní kapitoly bude objasnění klíčových termínů této diplomové práce.

1.1 Postoje

Postoje bývají považovány za komplexní složku naší osobnosti. Postoje člověk získává během života vzděláváním i širšími sociálními vlivy, mezi něž řadíme veřejné mínění či sociální kontakty (Hartl, Hartlová, 2009).

Autoři Výrost, Slaměník (2008) uvádějí, že pojem „postoje“ se objevuje v evropských jazycích začátkem 18. století. Původně se vyskytoval v malířství a používal se pro označení polohy těla při jeho výtvarném znázornění. Později se termín uplatnil také v dramatickém umění v podobném významu. Ve vědě se tento pojem stal aktuální prostřednictvím Charlese Darwina v díle Výraz emocí u člověka a zvířat. Začátkem 20. století se pojem postoj stává ústřední kategorií vznikající disciplíny – sociální psychologie.

Postoje jsou hierarchicky uspořádány, objektově zaměřeny a vyjadřují hodnotící vztah, tj. pozitivní nebo negativní zhodnocení různé intenzity. Proto jsou často uváděny postoje a hodnoty do vzájemného vztahu. Mezi hodnotami a postoji však existují rozdíly. Postoje se váží k daleko většímu rejstříku jevů vnitřního a vnějšího světa. Vyjadřujeme v nich to, co máme rádi, i to, co odmítáme, se zdůvodněním i bez něho, čemu dáváme přednost, co oceňujeme, co odsuzujeme.

Naproti tomu hodnoty se vyznačují specifickými kvalitami, podstatné je jejich obsahové zaměření a objektivní, společenská, historicky vzniklá významnost. V hodnotách, které člověk uznává a o něž usiluje, se odrážejí nejen vlastnosti jeho charakteru, ale i jeho ideový profil.

Postoj je ústředním termínem sociální psychologie, proto ve své práci vycházím hlavně z psychologické disciplíny.

Mnoho lidí, mnoho názorů...V následujícím textu jsou uvedeny některé definice termínu postoj.

„Psychologická tendence vyjádřená hodnocením určité entity s určitou mírou souhlasu či nesouhlasu“ (Hewstone, Stroebe, 2006, s. 283).

„Postoje jsou stabilní systémy pozitivního nebo negativního hodnocení, emočních pocitů a technik jednání týkajících se sociálních cílů“ (Krech, Crutchfield, Ballachey, 1962).

Fishbein a Ajzen definují postoje, jako: *„naučené predispozice k celkově příznivé nebo nepříznivé reakci na daný objekt, osobu či událost“ (Hayesová, 1998).*

G. W. Allport (In Nakonečný, 1997, s. 217) definuje postoj následovně: *„Postoj je mentální a nervový vztah pohotovosti, organizovaný zkušeností a vyvíjející direktivní nebo dynamický vliv na odpovědi individua vůči všem objektům a situacím, s nimiž je v relaci.“*

Osgood, Suci a Tannenbaum (In Hayesová 2000, s. 95) definují postoje jako *„predispozice k reakci, které se od jiných stavů připravenosti liší hodnotícím charakterem reakce, ke které predisponují.“*

Struktura postojů

Každý postoj se skládá ze tří komponentů: kognitivního, emotivního a konativního:

- Kognitivní (smýšlení) – zahrnuje poznatky o objektu.
- Emotivní (afektivní) – zahrnuje emoce, které objekt postoje v subjektu vyvolává (sympatii, empatii,...).
- Konativní (behaviorální) – vyjadřuje snahu chovat se vůči objektu postoje určitým způsobem.

Jeden z nich může být dominantní, ale obvykle bývají vyvážené. Dominuje-li kognitivní komponent, hovoříme o smýšlení, dominuje-li emotivní, označuje se slovem sentiment.

Tyto tři komponenty nelze oddělovat. Jsou mezi nimi vztahy charakterizující celkový postoj vůči nějaké třídě objektů.

1.1.1 Utváření postojů

Z již dříve zmíněné Ajzenovy a Fishbeinovy definice vyplývá, že postoje jsou naučené. Podle těchto autorů postoje získáváme v průběhu běžného sociálního života – od rodiny a od lidí, s nimiž se stýkáme. Tajfel vidí vznik postojů v sociální identifikaci, protože ta společně se sounáležitostí se skupinou silně ovlivňuje námi osvojené postoje.

Eysenck a Wilson (In Hayesová, 2000) jsou přesvědčeni, že postoje jsou z velké části vrozené. Vychází při tom z toho, že vrozené jsou některé osobnostní rysy (např. jako neuroticismus a stabilita), které utvářejí základ postojů. Dokazují to pozorováními, kde se u členů určité rodiny objevují podobné rysy a shodné postoje děděné z generace na generaci.

Otázkou ale zůstává, jestli jsou postoje opravdu děděny biologickou cestou nebo jestli jsou naučené prostřednictvím rodiny. Neexistují totiž žádné důkazy, které by teorii vrozeného utváření postojů dokázaly.

Existují dva způsoby, jak se postojům naučit (Hayesová, 2000):

- Podmiňováním – tedy proto, že jsme za jejich vyjádření odměněni nebo potrestáni.
- Napodobováním druhých.

Bandura a McDonald (In Heyesová, 2000) při experimentu vyprávěli dětem dvě příběhy. Jedna popisovala sobecké, druhá nesobecké jednání. Po vyslechnutí příběhů byl dětem zadán úkol, aby se k příběhům vyjádřily. Poté byly rozděleny do dvou skupin, z nichž jedna zaslechla dospělou osobu, která vyjadřuje postoj, který se odlišuje od toho jejich a druhá skupina dětí dostala za úkol vyjádřit opačný postoj než byl jejich původní, za nějž byly odměněny. Porovnáním autoři zjistili, že napodobováním si postoje osvojujeme lépe než přímým podmiňováním.

Jiní autoři, Petty a Caccioppo, tamtéž uvádějí, že se náš postoj vyvíjí s postupným seznamováním s objektem. To znamená, že když přemýšlíme o něčem,

co dobře neznáme, soustředíme se hlavně na fakta. Takový vztah k objektu označujeme termínem „deskriptivní přesvědčení“. Když se s objektem později seznamujeme, vytváříme si o něm nějaký názor a odhadujeme jeho další aspekty. Tím si o objektu utváříme soubor „deduktivních přesvědčení“, která dále hodnotíme, a tak si utváříme postoj.

Pettyho a Cassioppeho teorie ovšem nepočítá s tím, že si mnoho lidí utváří postoje, aniž by s danou věcí přišlo do kontaktu.

1.1.2 Změna postoje

Někteří autoři se na změny postojů dívají spíše z pohledu komunikace, kdy se komunikátor prostřednictvím komunikace snaží vyvolat v příjemci zprávy změnu postoje.

Tento přístup k přesvědčující komunikaci a změně postojů shrnují Petty a Cacioppo (In Kollárik, 2004) do následujících bodů:

- Přístupy zdůrazňující podmiňování a modelování – člověk se učí těm postojům, o kterých ví, že budou odměněny. Odměnou, pochvalou se jeho postoj posiluje, potrestáním, pokáráním se postoj naopak oslabuje.
- Přístupy založené na „učení se zprávě“ – nejvíce souvisejí s reklamou. Objasňují, jakou charakteristiku musí mít zdroj komunikace, zpráva či komunikační kanál, aby došlo k ovlivnění nebo změně postoje příjemce. Důležitý je počet argumentů, jejich síla a srozumitelnost, důvěryhodnost zdroje komunikace, ale i inteligence, sebeúcta, pohlaví a osobní charakteristiky příjemce.
- Přístupy zaměřené na hodnotící úsudky – spočívají v tom, že námi vytvořené úsudky jsou závislé na porovnání toho, na jakém základě vznikly a závěry bývají často ovlivněny (situací, kontextem). Jinak bude své kuchařské umění hodnotit muž při pozorování své ženy, která vaří svíčkovou, a jinak při sledování profesionální kuchařské soutěže v televizi.
- Motivační přístupy – příkladem motivačního přístupu může být situace, kdy se určitý člověk snaží zaujmout, aby druhé přesvědčil o správnosti svého postoje. To se může dít například tak, že nejdříve sdělíme postoje, které jsou totožné s těmi, jaké má naše publikum. Např.: Taky jsem nevěřila, že můžu téměř bez

námahy zhubnout 20 kilogramů během jednoho měsíce, než mi kamarádka půjčil cvičební stroj.

- Kombinatorické přístupy – změna rozhodnutí při politických volbách může být ovlivněna vznikem a kombinací nových přesvědčení (jejichž „pravdivost“ byla podpořena v předvolební kampani), tlakem sociální skupiny (rodina) nebo hodnotícími reakcemi (osobním zájmům).
- Atribuční přístupy a sebe-persuaze – atribuční teorie popisují dění, jevy a chování nikoli jako náhodné, nýbrž jim připisují různé významy. Prostřednictvím atribuce se snažíme vysvětlit vlastní chování i chování druhých lidí. Sebe-persuaze znamená sebezpřesvědčování o správnosti našeho počínání, postojů či hodnot.

1.1.3 Funkce postoje

Smith, Bruner a White (In Hayesová, 2000) tvrdí, že postoje mají tři funkce:

- Hodnocení objektů – usměrňují postoje vůči věcem a událostem, takže nemusíme při každém setkání s nimi opakovaně hledat vhodný způsob reakce.
- Sociální přizpůsobení – vyjádření názorů a postojů slouží k upevnování sounáležitosti se skupinou. V případě podobného názoru jako mají členové referenční skupiny tak dáváme najevo, že se s nimi ztotožňujeme. V případech negativních referenčních skupin svým opačným názorem zdůrazňujeme rozdíl. To nám pomáhá při sociální identifikaci.
- Externalizace – je spojování nevědomých motivů či stavů s něčím, co právě probíhá v našem bezprostředním okolí. Takovéto spojování bývá většinou nevědomé a přispívá k vytvoření postoje k určitému vnějšímu objektu.

2 Povolání a zaměstnání

Kapitola se věnuje charakteristice termínu povolání a zaměstnání, popisuje základní rozdíly mezi těmito pojmy.

2.1 Povolání

Subjektivně můžeme říct, že povolání je „specifická aktivita, jíž se zajišťuje živobytí a která zároveň může, ale nemusí uspokojovat individuální potřebu

seberealizace.

Havlová (1996) definuje povolání jako:

- soustavu činností vnitřně spjatých a vyžadujících určitý okruh znalostí a dovedností, historicky vzniklou v důsledku dělby práce,
- činnosti vykonávané dlouhodobě a systematicky a zakládající materiální existenci jednotlivce,
- určení místa ve společenské struktuře,
- činnost formující, je-li trvale vykonávána, sociálně – psychologické i fyzické vlastnosti nositelů.

Měřítkem příslušnosti k povolání je licence na jeho výkon, tj. odpovídající kvalifikace jako předpoklad k výkonu povolání v delším časovém období. To má rozlišit skutečné představitele povolání od „přechodných spolucestujících“.

Pro každé povolání je typická určitá kvalifikace - schopnosti, dovednosti, znalosti, které musíme pro výkon určitého povolání mít. Některá povolání jsou náročnější na určité znalosti a dovednosti.

Rozdíly mezi povoláními vyplývají i pro většinu laické veřejnosti ze zásadních kritérií (Havlová, 1996, s. 8) :

- *obsahu pracovních činností a charakteru pracovních podmínek,*
- *kvalifikace, nároků na znalosti, dovedností a sociálně psychologických vlastností,*
- *zisku, materiálních i nemateriálních výhod,*
- *prestiže, míry úcty, přiznávané určitému povolání.*

2.1.1 Prestiž povolání

Ve vztahu k povolání můžeme říct, že prestiž vyjadřuje, jak lidé v určité společnosti oceňují určitý druh povolání. Různá povolání ve společnosti mají různou míru prestiže. Prestiž povolání se také během doby mění. Dříve byla oceňována převážně manuální povolání, dnes jsou to spíše ta povolání, která jsou charakteristická dlouhou dobou studia a vysokou mírou zodpovědnosti.

Autoři Hartl, Hartlová (2000, s. 450) definují prestiž, jako: „*vážnost, kterou jedinec požívá v určité společnosti, nezávisí přímo na majetku a příjmech. Největší prestiž mají vysoké funkce v řízení státu, povolání vysoce odpovědná a vyžadující špičkové vědomosti*“.

Výzkum prestiže povolání patří v sociologii k oblíbeným už několik let. Podle výzkumů prestiže jsou mezi povoláními tři obecné dimenze (Havlová, 1996) :

- zaměstnanecké povinnosti a obsah pracovní činnosti – povolání jsou seskupena na základě podobnosti, na vyžadované fyzické síly a na manuální obratnosti,
- předpoklady povolání – seskupení podle stupně vyučení, přípravy a kvalifikace,
- podle odměn – odměny zahrnují finanční příjem i psychický příjem a také určité pracovní podmínky.

Podle Havlové (1996) jsou výzkumy prestiže povolání znesnadňovány faktem, že stejná povolání jsou různě hodnocena v různých společenských vrstvách, ale i v různých geografických oblastech jedné společnosti.

Respondenti mají při výzkumech tendenci přikládat větší význam těm povoláním, která jsou v jejich blízkosti a která se jich osobně nějak dotýkají.

2.1.2 Prestiž povolání v ČR

Centrum pro výzkum veřejného mínění Sociologického ústavu AV ČR provedlo v letech 2004 až 2011 výzkum prestiže povolání v ČR. Z výzkumu vyplynulo následující – v žebříčku prestiže povolání v ČR vedou lékaři a vědci. Na třetím místě se nově umístila zdravotní sestra, která odsunula do pozadí učitele vysokých a základních škol.

Profese	2004	2006	2007	2011
	pořadí	pořadí	pořadí	pořadí
Lékař	1.	1.	1.	1.
Vědec	2.	2.	2.	2.
Zdravotní sestra	-	-	-	3.
Učitel na vysoké škole	3.	3.	3.	4.
Učitel na základní škole	4.	4.	4.	5.
Projektant	7.	6.	6.	6.
Soudce	6.	7.	7.	7.
Programátor	5.	5.	5.	8.
Soukromý zemědělec	10.	8.	8.	9.
Účetní	14.	12.	15.	10.
Policista	20.	20.	13.	11.
Truhlář	16.	16.	14.	12.
Manažer	9.	9.	11.	13.
Starosta	8.	10.	9.	14.
Majitel malého obchodu	15.	17.	16.	15.
Profesionální sportovec	11.	11.	10.	16.
Opravář elektrospotřebičů	17.	15.	18.	-
Soustružník	19.	18.	19.	-
Voják z povolání	22.	21.	21.	17.
Stavební dělník				18.
bankovní úředník	18.	19.	20.	19.
Novinář	12.	13.	12.	20.
Prodavač	24.	22.	23.	21.
Kněz	21.	24.	22.	22.
Sekretářka	23.	23.	24.	23.
Ministr	13.	14.	17.	24.
Uklízečka	26.	26.	26.	25.
Poslanec	25.	25.	25.	26.

[19]

2.2 Zaměstnání

Havlová (1994, s. 9) definuje zaměstnání jako „*institucionalizované povolání, systém rolí v tržní ekonomice, legislativně vymezený pracovní úvazek. Zaměstnání je smlouvou mezi zaměstnavatelem a zaměstnancem, je výkonem povolání v konkrétní organizaci.*“ Havlová dále uvádí, že zaměstnání může být i bez vztahu k povolání,

jako ekonomická aktivita bez vazby k získané kvalifikaci a absolvované profesní přípravě. Další možností je samozaměstnání, a to znamená, že je člověk sám sobě zaměstnavatelem) i zaměstnancem ve vlastním podniku.

3 Vývojové etapy adolescence

Fáze adolescence je třetí fází dospívání. Období je charakteristické přípravou na dospělost, na budoucí povolání, na osamostatnění a nezávislost.

3.1 Adolescence

Adolescence či česky řečeno dospívání je nejen důležitým, ale také subjektivně velmi zajímavým obdobím života. Někteří lidé mají dojem, že právě tehdy začínají žít „naplno“ či „doopravdy“.

Termín adolescence je odvozen z latinského slovesa *adolescere* = dorůstat, dospívat, mohutnět.

V české terminologii mládí je adolescence datovaná mezi 15. – 20. (22) rokem života. Počátek je spojován s plnou reprodukční zralostí, v jejím průběhu se obvykle ukončuje tělesný růst. Po ukončení adolescence biologická kritéria již takovou váhu nemají – důležitější jsou kritéria psychologická (dosažení osobní autonomie), sociologická (role dospělého) a pedagogická (ukončení vzdělávání a získání profesní kvalifikace).

Adolescence je dospívání i mládí současně, odlišuje se od ostatních životních etap a současně je vnitřně diferencována. Toto období je třeba dále rozdělovat a rozlišovat v jeho rámci na tři fáze:

- časná adolescence – časové rozmezí zhruba mezi 10. (11) – 13. rokem,
- střední adolescence – vymezená intervalem 14. – 16. rokem,
- pozdní adolescence – období mezi 17. - 20. rokem, popřípadě i mnohem déle.

Mladí dospívající se v současné době nazývají též teenageři – v překladu znamená „náctiletí“

V tomto období jde u této skupiny lidí hlavně o hledání nezávislosti a uvědomování si vlastní identity.

Trvalou charakteristikou adolescence zůstává, že je považována za most mezi dětstvím a dospělostí.

Pro mou práci je proto nejdůležitějším obdobím pozdní adolescence.

3.2 Tělesný vývoj

V tomto období už tělesný vývoj nepředstavuje žádné převratné změny. Konec období je charakteristický dosažením vrcholu tělesné krásy a také sociální přitažlivostí.

Adolescent se potřebuje líbit jiným i sobě, aby se ubezpečil o své hodnotě. Zevnějšek je prostředkem k dosažení sociální akceptace a prestiže. Krása je pojímána jako úkol, který je třeba splnit. Adolescenti, zejména dívky, dokáží v tomto směru vyvinout značnou aktivitu, jen aby se takovému ideálu přiblížili. (Např. být štíhlá, mít dlouhé vlasy. Jestliže je jedinec v této oblasti nějak znevýhodněn, např. funkčním nebo estetickým handicapem (omezení hybnosti, zručnosti, fyzické síly nebo tělesná deformace), bude v této oblasti identity ohrožen zvýšenou nejistotou a z toho vyplývajícím rizikem negativního sebehodnocení, které bývá také sociálně posilováno.

Tělesná odlišnost může vyvolávat obranné reakce. Adolescent, který se v tělesné oblasti nějakým způsobem vymyká očekávané normě, bude rozpor prožívat jako nespravedlnost. Emocionální prožitek této skutečnosti zahrnuje pocit zklamání a úzkost.

Ke konci tohoto období mívají většinou inteligentnější a vyrovnanější dospívající od tohoto problému určitý odstup. Nalezli styl, který jim vyhovuje, a už nepotřebují kopírovat nějaký model (Plevová, 2006).

3.3 Poznávací procesy

Inteligence adolescentů v tomto období dosahuje maxima. Flexibilita a schopnost používat nové způsoby řešení jsou typické pro tento věk. Jejich nápady bývají často originální, protože ještě nemají dostatek zkušeností, které by je nějak omezovaly. Sice mohou být v některých případech nová a netradiční, ale občas i zbrklá a necitlivá. Adolescenti, stejně jako pubescenti, používají v myšlení radikalismus, kompromis není obecně žádoucí (Plevová, 2006).

3.4 Citový a sociální vývoj

Období pozdní adolescence je obdobím, ve kterém mohou přijít výrazné úspěchy i velká rizika. Vzhledem k nedostatku zkušeností adolescentů může mít obé zásadní vliv na pokračování dalšího životního směru. Adolescent je proto často odkázán na vlastní nadšení a aktivitu, které vstupují do popředí jeho rozhodování a nahrazují absenci zkušeností a životní rozhled. Právě v tomto období je adolescent nucen učit se z vlastních chyb a přijmout i negativní výsledky (Plevová, 2006).

Jedinec si vytváří vztahy k vrstevnické skupině. Vybírá si takovou skupinu, která ho akceptuje, bere ho takového, jaký je. Sociálně neúspěšní jedinci mají omezenější přístup, ale i ti si nacházejí společnost, která je přijímá.

3.4.1 Rizikové a problémové chování adolescentů

Riziková či problémová chování nejsou jen společensky nebezpečné aktivity, ale je to i chování poškozující zdraví a přirozený vývoj.

- **Delikventní chování a kriminalita** – jedná se hlavně o prosté krádeže, což představuje zájem pachatelů o peníze, alkohol a cigarety. Trestná činnost je málokdy páchána individuálně, většinou jde o party. Podíl trestné činnosti narůstá pod vlivem drog.
- **Konzumace alkoholu a drog** – ke konzumaci alkoholu adolescentů je česká společnost dlouhodobě velmi liberální. Alkohol vystupuje jako přirozená součást společenského života mladistvých. Vyzkoušení měkké drogy (marihuana, extáze) je u většiny části adolescentů společenskou událostí s určitým standardem.
- **Poruchy příjmu potravy** – jsou ovlivněny nejen osobnostními dispozicemi, ale i sociálně a kulturně. Mladiství s těmito poruchami mají většinou snížené sebevědomí, mají negativní vztah k vlastnímu tělu. Poruchy příjmu potravy souvisí s vlastní identitou, s nechutí či neschopností zvládnout vývojové úkoly adolescence a také se strachem z dospělosti.

Celková nespokojenost, stres a nuda vedou k nadměrné kontrole toho, co sní, ale i k přejídání a následnému pocitu viny.

- **Problém a krize identity** - v první řadě se jedná o poruchy vztahu k vlastnímu já. Týkají se tělesného sebeschématu, výkonové složky a také celkového sebehodnocení. Adolescenti jsou nespokojeni se školou, mají intenzivní prožívání a nerozumí vnějšímu prostředí. Zažívají tzv. informační chaos, který zvyšuje jejich úzkost

(Plevová, 2006).

3.5 Profesionální uplatnění

Ukončení vzdělání a nástup do zaměstnání klade velké nároky na mladé lidi, kteří se musí vyrovnat s novými požadavky, které na ně nová profese klade. Role zaměstnaného je pozitivně vnímána těmi adolescenty, pro které byla škola nepříjemná. Nový pracovník nebývá nikdy hodnocen podle toho, jak se učil ve škole, jaké měl známky, ale podle toho, co dělá nyní.

Nástupem do zaměstnání definitivně končí jedna etapa života a začíná další (Plevová, 2006).

4 Střední vzdělání

Termín střední škola je sice u nás běžný, ale ve srovnávací pedagogice není přesné jej používat. Podle Průchy (2006) namísto obecného výrazu střední škola by bylo přesnější pro komparativní (a vůbec odborné pedagogické) účely používat termín vyšší sekundární škola (vyšší sekundární vzdělávání). Výrazy jako střední škola, středoškolák, středoškolské vzdělání jsou už natolik zakotvené v českém jazyce, že jsou používány i v dokumentech UIV nebo MŠMT ČR.

„Vyšší sekundární vzdělání je vzdělání, které následuje po ukončení nižšího sekundárního vzdělávání. Délka vyššího středního vzdělávání se v jednotlivých zemích pohybuje od 2 do 5 let, obvyklý věk zahajování tohoto vzdělávání je 14 – 16 let.

Vyšší sekundární vzdělávání má buď charakter „konečné“ fáze vzdělávání, tj. jeho absolventi přecházejí přímo do trhu práce, nebo má charakter tranzitní fáze vzdělávání, tj. připravuje absolventy pro vstup do postsekundárního nebo terciárního vzdělávání.

Z hlediska obsahu se vyšší sekundární vzdělávání dělí na dva základní typy: všeobecné, odborné/profesní vzdělávání včetně přípravy učňů. V českém vzdělávacím systému se do této úrovně zahrnuje několik typů středních škol, ale i např. rekvalifikační kurzy ukončené závěrečnou zkouškou.“ (Průcha, 2006, s. 99)

V mnoha evropských zemích se označují školy, které poskytují přípravu na povolání (v českém systému jde hlavně o střední odborná učiliště) jako školy „profesní“, a na druhé straně se termínem „technické“ označují nejen skutečně technické školy, např. stavební, ale i vyšší střední školy, které vlastně technické nejsou (např. knihovnické, zdravotnické nebo obchodní). (Průcha, 2006).

4.1 Cíle středního vzdělávání

Střední vzdělávání rozvíjí vědomosti, dovednosti, schopnosti, postoje a hodnoty získané v základním vzdělávání důležitém pro osobní rozvoj jedince.

Poskytuje žákům obsahově širší všeobecné vzdělání nebo odborné vzdělávání spojené se všeobecným vzděláním a upevňuje jejich hodnotovou orientaci. Střední vzdělávání dále vytváří předpoklady pro plnohodnotný občanský a osobní život, samostatné získávání informací a celoživotní učení, pokračování v navazujícím vzdělání a přípravu pro výkon povolání nebo pracovní činnosti. (Zákon č. 561/2004 Sb., § 57)

4.2 Stupně středního vzdělání

Úspěšným ukončením příslušného vzdělávacího programu středního vzdělávání se dosahuje těchto stupňů vzdělání:

- a) střední vzdělání,
- b) střední vzdělání s výučním listem,
- c) střední vzdělání s maturitní zkouškou,

Ad a) Střední vzdělání získá žák úspěšným ukončením vzdělávacího programu v délce 1 roku nebo 2 let denní formy vzdělání.

Ad b) Střední vzdělání s výučním listem získá žák úspěšným ukončením vzdělávacího programu v délce 2 nebo 3 let denní formy vzdělání nebo vzdělávacího programu zkráceného studia pro získání středního vzdělání s výučním listem.

Ad c) Střední vzdělání s maturitní zkouškou získá žák úspěšným ukončením vzdělávacích programů šestiletého nebo osmiletého gymnázia, vzdělávacího programu v délce 4 let denní formy vzdělávání, vzdělávacího programu nástavbového studia v délce 2 let denní formy vzdělávání nebo vzdělávacího programu zkráceného studia pro získání středního vzdělání s maturitní zkouškou.

4.3 Příjímací zkoušky

Vstup na střední školu je podmíněn úspěšným absolvováním přijímacího řízení, které začíná podáním přihlášky. Podle školského zákona č. 561/2004 Sb. ve znění pozdějších předpisů, na základě novely zákona č. 472/2011Sb. bylo stanoveno, že žák počínaje rokem 2012 podává 2 přihlášky na střední školu.

Přihlášky doručuje do vybrané střední školy zákonný zástupce žáka osobně nebo odešle ji poštou.

Uchazeč podává přihlášku pro 1. kolo přijímacího řízení do denní formy vzdělávání do 15. března 2012, v případě přihlášky do oborů vzdělání s talentovou zkouškou do 30. listopadu 2011.

(Zákon č. 561/2004 Sb., § 60b)

„Základním předpokladem vstupu na střední školu je úspěšné ukončení základní školy. Žáci skládají přijímací zkoušky na střední škole tam, kam si podali přihlášku. Obsah a formu přijímacích zkoušek stanoví ředitel školy v souladu s Rámcovým vzdělávacím programem pro základní vzdělání.

Po doručení rozhodnutí o přijetí na střední školu, ukládá školský zákon novou povinnost.

Na školu, kterou si uchazeč vybral, bude muset on sám nebo jeho zákonný zástupce do 10 pracovních dnů od doručení rozhodnutí o přijetí předložit tzv. zápisový lístek.

Škola, která do uvedené lhůty zápisový lístek neobdrží, počítá s tím, že si uchazeč vybral jinou školu, kde byl také úspěšný“

(Zákon č. 561/2004 Sb., § 60a, odst. 6).

4.4 Organizace středního vzdělávání

Jak se ve školském zákoně uvádí, vzdělávání na střední škole se člení na vyučování teoretické a praktické a výchovu mimo vyučování.

Praktické vyučování se člení na odborný výcvik, cvičení, učební praxi a odbornou nebo uměleckou praxi a sportovní přípravu, a to podle jednotlivých oborů vzdělání.

Odborná nebo umělecká praxe a sportovní příprava může být uskutečňována i v období školních prázdnin po dobu stanovenou rámcovým vzdělávacím programem. Vyučování se uskutečňuje ve školách a školských zařízeních nebo na pracovištích fyzických nebo právnických osob, které uzavřely se školou smlouvu o obsahu a rozsahu praktického vyučování a podmínkách pro jeho konání a mají oprávnění k činnosti související s daným oborem vzdělání.

Na žáky se při praktickém vyučování vztahují ustanovení zákoníku práce, která upravují bezpečnost a ochranu zdraví při práci, pracovní dobu, péči o zaměstnance a pracovní podmínky žen a mladistvých, a další předpisy o bezpečnosti a ochraně zdraví při práci.

Zatímco hlavním úkolem učebních oborů je příprava žáků na vstup do praxe, u odborných škol zakončených maturitní zkouškou (bez odborného výcviku) se může žák pokusit o pokračování v terciárním vzdělávání, nebo má možnost ukončit studium a také vstoupit do světa práce. V současnosti je zájem žáků a rodičů o studium učebních oborů nízký, naopak ale jejich uplatnitelnost na trhu práce se v situaci rostoucí ekonomiky a poptávky po řemeslnících zvyšuje. Samotná volba povolání je ve stádiu rozhodování ovlivněna nabídkou škol v daném oboru, popř. regionu, předpoklady a kompetencemi žáka pro daný typ studia a v neposlední řadě také možnostmi rodiny, např. finančními.

4.5 Způsoby ukončení středního vzdělávání

Ve školním roce 2010 – 2011 byly poprvé realizovány státní maturitní zkoušky, které byly dlouho odkládány. Celou přípravou a realizací bylo pověřeno Centrum pro zajišťování výsledků vzdělávání – CERMAT.

Maturitní zkouška se skládá ze společné a profilové části. Žák získá střední vzdělání, jestliže úspěšně vykoná obě části maturitní zkoušky.

Všechny zkoušky společné části zadává Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy ve stejném termínu a za stejných podmínek. Ministerstvo určuje v rozsahu daném zákona obsah a formu zkoušek, stanoví také kritéria hodnocení. Společná část maturitní zkoušky je prostorem k vymezení základních požadavků státu na obsah a úroveň vzdělávání žáků.

Společná část maturity má všeobecný charakter. Obsah zkoušek se orientuje na základní znalosti a dovednosti, které mají význam pro budoucí život žáka.

Všichni maturanti, bez rozlišení typů škol, vykonají ve společné části tyto zkoušky z těchto předmětů:

- z českého jazyka a literatury,
- z cizího jazyka,
- z volitelného předmětu.

Zkouška z českého jazyka má dvě části – písemnou a ústní. Písemná zkouška zahrnuje didaktický test, tvořený uzavřenými testovými otázkami – ověřovány jsou hlavně dovednosti odvozené od práce s texty, a strukturovanou písemnou práci, kde se ověřují písemné produktivní dovednosti.

Ústní zkouška vychází z maturitních požadavků vymezených ve schváleném katalogu požadavků a potřeby srovnatelnosti a objektivit maturitní zkoušky.

Zkouška z cizího jazyka je taktéž písemná a ústní. Písemná zkouška obsahuje didaktický test, poslechovou část, kde se ověřuje čtení a poslech s porozuměním a jazykové schopnosti. Dále strukturovanou písemnou práci tvořenou několika otevřenými testovými úlohami se širokou nabídkou odpovědí, kde se ověřuje písemný projev.

Ústní zkouška opět vychází z katalogu požadavků k maturitní zkoušce. Každá škola připravuje pracovní listy podle určené struktury a maturitních požadavků nebo využívá nabídky pracovních listů z CERMATu.

Třetí zkouška společné části maturity, volitelnou zkoušku, si volí žák ze čtyř možností:

- z matematiky,
- z občanského a společenskovedního základu,
- z informatiky,
- z předmětu, který je stanovený prováděcím předpisem.

Pro každou povinnou zkoušku má žák právo zvolit si buď základní úroveň obtížnosti, nebo vyšší úroveň obtížnosti zkoušeného předmětu.

Základní úroveň je společným průnikem obsahu osnov všech středoškolských oborů končících maturitní zkouškou.

Vyšší úroveň obtížnosti respektují dovednosti a znalosti, které jsou potřebné k pokračování studia na vysoké nebo na vyšší odborné škole.

Volba úrovně obtížnosti je na svobodném rozhodnutí žáka bez ohledu na to, na jaké škole je nebo jaký obor studuje. Žák si volí úroveň obtížnosti u každé zkoušky zvlášť.

Profilová část maturitní zkoušky slouží k profilaci škol a žáků, k uplatnění jejich specifík a záměrů. Na rozdíl od společné části je stanovení obsahu, formy, témat a termínů zkoušek v pravomoci ředitele školy.

Ředitel určí nabídku povinných zkoušek. Nabídka může být úzká a může představovat pevné určení předmětu nebo naopak i široká, tak aby si žák mohl předmět jedné nebo více z těchto povinných profilových zkoušek volit z více možností.

Je možné předpokládat, že obsah zkoušek bude ředitel škol určovat ve shodě s tím, jaký je vzdělávací program školy.

Ředitel školy určuje i formu zkoušek. Podle školského zákona jí může být nejen tradiční ústní zkouška před zkušební maturitní komisí, písemná zkouška nebo praktická zkouška, ale i vypracování maturitní práce a její obhajoba před maturitní komisí, jak je tomu na středních školách nebo na středních odborných učilištích.

- Vzdělávání ve vzdělávacích programech v oborech vzdělání vedoucích k dosažení středního vzdělání se ukončuje závěrečnou zkouškou. Dokladem o dosažení středního vzdělání je vysvědčení o závěrečné zkoušce.
- Vzdělávání ve vzdělávacích programech v oborech vzdělání vedoucích k dosažení středního vzdělání s výučním listem se ukončuje závěrečnou zkouškou. Dokladem o dosažení středního vzdělání s výučním listem je vysvědčení o závěrečné zkoušce a výuční list.
- Vzdělávání ve vzdělávacích programech v oborech vzdělání vedoucích k dosažení středního vzdělání s maturitní zkouškou se ukončuje maturitní zkouškou. Dokladem o dosažení středního vzdělání s maturitní zkouškou je vysvědčení o maturitní zkoušce.

Účelem závěrečné zkoušky a maturitní zkoušky je zjistit, jak žáci dosáhli cílů vzdělávání stanovených rámcovým a školním vzdělávacím programem v příslušném oboru vzdělání, hlavně ověřit úroveň klíčových vědomostí a dovedností žáka, které jsou důležité pro jeho další vzdělávání nebo výkon povolání nebo odborných činností.

5 Volba povolání

Úvahy o volbě povolání a vzdělávání jsou v životě každého člověka poměrně složitým a zásadním procesem, který je postupný, neustále se měnící v očekávání i v závěrech. Na toto skutečně složité období by měla být mládež postupně připravována, a to jak ze strany rodiny, tak i ze strany výchovně vzdělávací instituce, kterou je v tomto případě základní škola.

Výchova k volbě povolání je součástí všeobecného vzdělávání, zahrnující přípravu na svět práce, postupnou profesní orientaci a pomoc při volbě profesní dráhy. Rozšiřuje obecně pracovní kompetence a předprofesní dovednosti. Seznamuje s trhem práce, povinnostmi, právy pracujících a vztahy na pracovišti mezi zaměstnavateli a zaměstnanci. Poskytuje vhled do charakteristických rysů a typů zaměstnání, seznamuje se socioekonomickým statusem profesí atd.

(Průcha, Walterová, Mareš 2003, s. 278).

Výchova k volbě povolání by měla být realizována postupně již od raného dětství, v určitých fázích, s důrazem na koncepčnost, aby odpovídala závažnosti dané problematiky. Při vlastním rozhodování je důležité tento proces výchovy rozdělit do několika fází.

V první fázi si žáci základních škol musí ujasnit, jaké zájmy preferují, jaké mají schopnosti a potřebné dovednosti k výkonu určitého povolání, jež bude třeba dále rozvíjet vhodnou formou. Zde mohou podstatným způsobem pomoci jak rodiče, tak školští pracovníci – výchovní poradci, odborníci v různých profesích. Pomocí testů, rozhovorů a různých pomůcek v informačním a poradenském středisku při úřadu práce lze dosáhnout velmi jasného názorového vymezení budoucího vzdělávání u jednotlivých žáků.

V druhé fázi by mělo dojít ke shromažďování informací o svém budoucím povolání současně s možností nahlédnout do reálného prostředí těchto profesí. Zde může výrazně pomoci aktivita základní školy, a to formou exkurzí, výletů a přednášek. Další možností je oslovení odborníka dané profese a individuální návštěva vybraného pracoviště.

Ve třetí fázi by si měli žáci stanovit cíle, kterých chtějí dosáhnout, popsat je a směřovat k jejich dosažení.

Ve čtvrté fázi musí žáci reálně zhodnotit v závislosti na svých schopnostech, a to ať hlediska zdravotní způsobilosti, fyziologických předpokladů, manuální zručnosti, své možnosti a předpoklady pro budoucí povolání. Ne všichni lidé mohou vykonávat všechny profese.

V páté fázi by se žáci měli snažit osobně poznat výchovně vzdělávací instituci, v níž chtějí studovat vybraný obor. Přichází tedy na řadu sběr informací a referencí s vyústěním v osobní návštěvu zvolené školy.

V poslední fázi by měli žáci dojít k určitému ověření vhodného výběru, posouzení pozitiv a negativ dané profese v souvislosti s osobností žáka. Tímto způsobem je možno předejít nevhodnému výběru oboru a komplikování situace např. přestupem na jinou školu, opakováním ročníku z různých důvodů atd.

Vlastní rozhodování žáků o jejich dalším vzdělávání je složité i z důvodu vnějších vlivů, které se navzájem prolínají a mohou mít za následek jinou volbu, než žák původně zamýšlel. Mezi vnější vlivy patří:

- názor rodičů na zvolený obor (atraktivita voleného oboru, finanční ohodnocení práce, pracovní prostředí apod.),
- ekonomická hlediska (náklady na vzdělání, dopravu, ubytování, materiální zabezpečení apod.),
- výsledky vzdělávání na základní škole,
- rodinné tradice.

V České republice je po ukončení základní školy možné volit mezi několika možnostmi: gymnázium, střední odborná škola, střední odborné učiliště. Pro pokračování na těchto typech škol je nutné úspěšně ukončit povinnou školní docházku. Dalším požadavkem bývá nejčastěji přijímací zkouška.

Právě volba povolání a také budoucího uplatnění je důležitou součástí období adolescence. S výkonem povolání souvisí náš celý život a celková životní spokojenost. Volbě povolání by měla být věnována náležitá pozornost, protože s výkonem povolání je spojena podstatná etapa lidského života.

Podle Havlové (1996) je volba povolání do jisté míry také volbou příštího předpokládaného sociálního statutu a životní dráhy.

Po ukončení deváté třídy základní školy je pro mnohé žáky těžké zvolit, jaký obor by mohl být ten správný. Někteří volí na základě svého dětského snu, jiní volí podle názoru rodičů či podle toho, kam jde nejlepší kamarád. Ale rozhodnutí pro určitou střední školu je v životě každého žáka velmi důležité. Někteří jsou pak na střední škole spokojeni, jiní ne.

Při volbě povolání máme možnost rozhodnout se téměř pro jakékoliv povolání, samozřejmě každý musí zohlednit své schopnosti a možnosti. Většina žáků volí povolání, která jsou spíše atraktivní. Jsou obory, o které je veliký zájem, a naopak obory, o které nemají žáci zájem. Stejně tak jsou povolání, která nechce nikdo vykonávat, a naopak povolání, která nám zabezpečí vysokou sociální pozici.

Havlová (1996) charakterizuje povolání, která dávají nízkou sociální pozici, takto:

- místa nevyžadující kvalifikaci – „kopáčem“ může být každý,
- místa s „ležérním“ charakterem – uklízečka, domovník,
- povolání „zbytečná“,
- zaměstnání poskytující nízký výdělek – pomocné práce,
- místa, která jsou typická jako lenošná, pro zahaleče,
- způsob obživy negativně hodnocen etikou – žebrák, prostituce.

Havlová (1996) upozorňuje, že výše uvedená povolání jsou spíše odmítanými, která nechce nikdo vykonávat. Jako odmítavá povolání mohou být i taková, která jsou chápána jako riziková, např. podporující inklinaci k alkoholu. V tomto smyslu je výběr povolání zároveň výběrem životního stylu.

Havlová (1996) dále uvádí, že výběr povolání je výrazem individuální hodnotové orientace. Volba povolání není jen individuálním problémem. Týká se celé společnosti a je limitována vazbou ke struktuře zaměstnanosti, bilancí pracovníků, profesionální mobilitou.

Čížková (2005) uvádí, že volba povolání je v období adolescence velmi důležitým úkolem. Tento úkol je náročný, protože mladistvý nemusí být ještě zájmově vyhraněný. Často dochází ke střetu zájmů jedince a jeho rodičů.

Rozhodnout se pro určité povolání je obtížnější u chlapců než u děvčat. Tlak na profesionální orientaci u chlapců je výraznější, protože jejich volba by měla být taková, aby se stali ekonomicky nezávislími a měli vyšší status ve společenské hierarchii. Chlapci jsou také často vnímáni jako pokračovatelé rodinné tradice. U děvčat je předpokladem spíše role mateřská.

6 Nezaměstnanost absolventů

Absolventi škol tvoří jednu z rizikových skupin ekonomicky aktivních obyvatel, která se hůře uplatňuje na trhu práce. Jsou znevýhodněni nedostatkem praxe, chybějícími pracovními návyky a minimem zkušeností.

6.1 Přechod ze školy do práce

Jak Macek (1999) uvádí, že přechod ze školy do zaměstnání je významným tranzitním bodem na konci adolescence. Změna statutu ze studenta či učně na zaměstnance či jinak výdělečně činného jedince zůstává důležitým atributem dospělosti. Úspěšné zahájení pracovní dráhy je přitom ovlivněno nejen aktuální situací na trhu práce, ale i získanými znalostmi a dovednostmi, perspektivností oboru a zájmem zaměstnavatelů. Z těchto důvodů ovlivňuje volba vzdělávací cesty, tedy typu středního vzdělání a oboru vzdělání, jak budoucí spokojenost absolventa s oborem, jeho zájem v oboru pracovat, tak i možnosti pracovního uplatnění na trhu práce.

„Ještě před dvěma či třemi desetiletími nebylo spatřováno nic pozoruhodného na tom, když mladí lidé ukončovali vzdělávání na určitém druhu a stupni škol a pak nastupovali do zaměstnání. Jak se ve všech ekonomicky vyspělých zemích postupně zvyšovala míra nezaměstnanosti, a to zejména u absolventů škol, začala se pozornost nejen politiků a ekonomů, ale i komparativních pedagogů zaměřovat na zkoumání právě té etapy života mladých lidí, která leží mezi ukončením školy a nástupem do zaměstnání. Pro tuto etapu a její výzkum se ustálil v mezinárodní odborné komunikaci výraz, přechod ze školy do práce“

(Průcha, J. 1999, s. 216)

6.2 Nezaměstnanost

Současná doba je typická vysokou mírou nezaměstnanosti, a to nejen u absolventů, kteří jsou v oblasti nezaměstnanosti považováni za rizikovou skupinu.

Matoušek (2005) uvádí, že Mezinárodní úřad v Ženevě považuje za nezaměstnaného jen uchazeče o zaměstnání, tedy občana, který není v pracovním nebo podobném vztahu, nevykonává samostatnou výdělečnou činnost, ani se

nepřipravuje soustavně na budoucí povolání a požádal osobně nebo písemně o zprostředkování vhodného zaměstnání u úřadu práce v místě svého trvalého bydliště. Být nezaměstnaný neznámá „nemít práci“, ale „nemít placené zaměstnání“.

Nezaměstnanost je složitý sociální jev, který se stal součástí našeho života. Patří k jevům, kterým je v moderní ekonomii věnována zvýšená pozornost, a je jedním z prioritních témat, na které se orientuje hospodářská politika. Nezaměstnanost se považuje za jeden z následků hospodářské krize.

6.2.1 Nezaměstnanost absolventů

Absolventi škol mají nevýhodu v tom, že nemají praxi v oboru, jenž vystudovali. Po vystudování některých oborů nenachází absolventi uplatnění. U absolventů škol vzniká v souvislosti s nezaměstnaností velká spousta problémů, jako jsou ekonomické problémy, psychologické potíže, vznik nezdravé závislosti na rodičích, vyšší riziko asociálního chování.

Po nějaké době může docházet ke ztrátě motivace. Mladiství se pak dostávají mimo trh práce, stanou se pracovně ngramotnými a jsou trvalými adepty na podporu a sociální péči.

6.3 Obecné důvody nezaměstnanosti

Obecnými důvody jejich dlouhodobějšího setrvávání v evidencích ÚP ČR jsou zejména:

- malá aktivita při hledání zaměstnání a nepřiměřená sebeprezentace u zaměstnavatelů,
- nedostatek zkušeností, dovedností a manuální zručnosti absolventů, komunikačních a dalších kompetencí na potřebné úrovni (nesamostatnost, nedostatečná schopnost týmové spolupráce), obzvlášť pak u oborů s vyučením,
- pravděpodobnost souběhu evidence absolventů na úřadu práce s jejich příležitostnou prací „na černo“,
- nereálné mzdové požadavky uchazečů vzhledem k prvnímu nástupu do PP,

- v malé míře i zdravotní omezení, která brání ve výkonu některých zaměstnání nebo i různý stupeň drogové závislosti, popř. kriminální minulost.

U některých profesí je navíc překážkou pro uplatnění se na trhu práce:

- vyšší fluktuace z důvodu velmi nízkých nástupních mezd (např. kuchař, číšník),
- scházející potřebná odborná praxe pro získání vázaného živnostenského oprávnění (např. kadeřník),
- chybějící osvědčení a profesní zkoušky (např. způsobilost podle vyhlášky č. 50/1978 Sb. u elektrikářů a svářečské průkazy u zámečníků),
- sezónnost vybraných profesí (např. zahradník, zedník).

Dalším důvodem neuspokojivého uplatnění absolventů je i velmi nízká nabídka vhodných pracovních příležitostí způsobená přetrvávající nepříznivou ekonomickou situací.

6.3.1 Péče o absolventy

Péče o absolventy, a to převážně o ty nezaměstnané, je velice důležitá z toho důvodu, že absolventi jsou nejohroženější skupinou na trhu práce.

Nemají požadovanou praxi, nemají zkušenosti v sociální oblasti, v mnoha případech je u nich typická komunikační bariéra a všechny tyto aspekty mohou vyústit ve výrazný handicap při hledání zaměstnání. Pokud si pracovní návyky neosvojí v raném věku, hrozí neschopnost pracovat i v dospělosti, které vede k patologickému chování a vyřazení ze společnosti. Velice důležitou institucí v této oblasti jsou úřady práce, které zprostředkovávají nezaměstnaným absolventům nabídku práce v jednotlivých městech a okresech, mají podrobný přehled o poptávce po pracovní síle, neustále aktualizují seznamy volných pracovních míst a dokáží reagovat na potřeby zaměstnavatelů.

Úřady práce poskytují poradenský a informační servis svým klientům ve snaze zmírnit dopady nezaměstnanosti. Absolventi mají možnost nechat se zařadit do poradenského programu Job club, jehož hlavním cílem je motivovat a aktivizovat se

k uplatnění na trhu práce, a to získáním orientace na trhu práce a nácvikem dovedností a technik při vyhledávání zaměstnání. Job club probíhá formou opakovaných skupinových setkávání v malých skupinách. Původně byl Job club určen zejména uchazečům o zaměstnání, kterým úřad práce věnuje zvýšenou péči při zprostředkování zaměstnání, ale v současné době je však Job club určen všem uchazečům o zaměstnání, kteří si chtějí vylepšit sebe prezentaci, pracovat na svém osobním i duchovním růstu, posílit sebevědomí a naučit se zvládat stresové situace spojené s nezaměstnaností.

Job Club pomáhá:

- orientovat se na trhu práce,
- pojmenovat cíle své profesní kariéry a najít uspokojující zaměstnání,
- naučit se prezentovat sebe sama,
- vytvořit osobní portfolio (strukturovaný životopis, motivační dopis, doklady o vzdělání a praxi...),
- připravit se na přijímací pohovor, výběrové řízení (návěstí přijímacího pohovoru, modelové situace),
- využívat různé způsoby hledání zaměstnání a různé zdroje informací o volných místech,
- získat dovednosti v mezilidské komunikaci a umění naslouchat,
- orientovat se v pracovněprávní problematice,
- naučit se zvládat stres,
- zvýšit si sebevědomí,
- osvojit si další komunikativní dovednosti,
- osvojit si asertivní techniky,
- připravit se na účast v assessment centru (speciální diagnosticko-výcvikový program, jehož podstata tkví v tom, že reálné činnosti z pracovního života jsou simulovány a aplikovány na podmínky výběrového řízení v konkrétní firmě na konkrétní podmínky),
- osvojit si metody osobního růstu a sebepoznání,
- osvojit si různé podpůrné a relaxační metody.

Job Club zprostředkuje:

- aktuální kontakty na seznamy volných pracovních míst evidovaných úřadem práce,
- inzertní nabídky denního tisku,
- webové stránky nabízející zaměstnání.

Přínos Job clubů:

- uchazeč má možnost dostat se mimo své bydliště a do nového pro něj neznámého prostředí,
- překonání nejistoty, obav a strachu z neznámého,
- navázání nových kontaktů, seznámení s novými lidmi, souznění s nimi, zpětná vazba od ostatních účastníků a lektorů,
- poznání sama sebe a svých omezení, ale zejména svých možností,
- nácvik nových dovedností způsobu chování, jednání, sebeprezentace, sebepoznání,
- vypovídání se a otevření se druhým (překonání zábran v sobě),
- odreagování se mimo domov.

[20]

6.4 Situace na trhu práce

Podkapitola je zaměřena na toky absolventské nezaměstnanosti, tedy na nově zaevidované a umístěné absolventy škol, a to za období od 01. 09. 2010 do 30. 04. 2011, přičemž bylo využito výběrů z databází ÚP ČR v MSK, které byly zpracovány pro potřeby krajského úřadu. Volba období souvisí s příchodem nových absolventů do evidencí ÚP ČR v MSK po úspěšném ukončení školy, tzn., jde o období, kdy začíná dokončovat soustavnou přípravu na povolání další ročník absolventů.

Od září 2010 do dubna 2011 se na kontaktních pracovištích ÚP ČR nově zaevidovalo 6 631 absolventů škol a podíleli se tak 10,3 % na celkovém počtu nově zaevidovaných uchazečů o zaměstnání v kraji. Co do počtu se nejčastěji registrovali mladí lidé s ÚSO vzděláním s maturitou (bez vyučení) v oboru Ekonomika

a podnikání (340 osob), dále vyučení absolventi se středním odborným vzděláním v oboru Kuchař-číšník, práce ve společném stravování (301) a Automechanik, technické práce v autoservisu (220). Za nimi následovali vyučení s maturitou s ÚSO vzděláním s oborem Podnikání v oborech (219 osob) a gymnazisté s ÚSV vzděláním (213).

Ve stejném osmiměsíčním období nastoupilo do zaměstnání 4 412 absolventů škol, tj. 11,0 % ze souhrnného počtu umístěných uchazečů v MSK. Uplatnění nacházeli nejčastěji absolventi s ÚSO vzděláním s maturitou (bez vyučení) v oboru Ekonomika a podnikání (192 osob), následovali vyučenci se středním odborným vzděláním - Automechanik, technické práce v autoservisu (154), vyučení s maturitou s ÚSO vzděláním - Podnikání v oborech (151), vyučenci se středním odborným vzděláním - Kuchař - číšník, práce ve společném stravování (138) a vysokoškoláci - Ekonomika management (136).

Následující tabulka rovněž dokumentuje, že u většiny stupňů a oborů vzdělání převažují počty nově zaevidovaných absolventů nad umístěnými a velmi malou šanci najít si práci tak mají vyučení se středním odborným vzděláním - Provoz služeb (6x méně umístěných než nově zaevidovaných), Chovatel zvířat, chovatelské a zpracovatelské práce (téměř 4x méně). Především u vysokoškolských oborů je situace opačná (převládají umístění nad nově evidovanými) a nejlepší vyhlídky na uplatnění tak v současné době mají vysokoškoláci se vzděláním v oborech Stomatologie (10x více umístěných než nově zaevidovaných), Sociální politika a sociální práce (3x více) a Elektrotechnologie (3x více).

Situace na poptávkové straně trhu práce se pozvolna zlepšuje. Volných pracovních míst je však stále nedostatek a mnohdy i v nevhodné struktuře. Koncem září 2011 jich v databázích krajské pobočky ÚP ČR v MSK bylo pouze 5 214 a o jedno pracovní místo se tak mohlo ucházet 13,7 osob.

[20]

PRAKTICKÁ ČÁST

7 Výzkum postojů studentů gymnázií, SŠ a SOU v Ostravě

Ve výzkumné části jsem se zaměřila na to, abych zjistila, jak se studenti 4. ročníků maturitních oborů a studenti 3. ročníků učebních oborů staví ke své profesní budoucnosti. **Cílem výzkumného šetření je zmapovat postoje současných středoškoláků k budoucímu povolání.** Ve výzkumném šetření jsem se dále zaměřila na zjištění významu zaměstnání pro studenty:

- zda si správně zvolili střední školu,
- kdo je při výběru nejvíce ovlivnil,
- zda-li už mají nějaké představy, co by chtěli v budoucnu dělat,
- zda-li by chtěli pokračovat dále ve studiu nebo nastoupit na pracovní dráhu.

Zvolila jsem dotazníkovou metodu. Je to jedna z nejvíce používaných metod v pedagogickém výzkumu.

7.1 Výzkumné šetření

Nejdříve jsem si stanovila, jaké otázky bude dotazník obsahovat podle toho, jaké odpovědi jsem předpokládala. Forma jednotlivých otázek byla odlišná v závislosti na druhu odpovědí. Otázky jsou většinou tvořeny výběrovou formou, kde si respondent zvolí možnost, která mu je nejbližší. Dále se v dotazníku objevilo seřazení podle důležitosti při rozhodování. Poslední 3 otázky jsem nechala volné, aby se mohli respondenti rozepsat bez možnosti výběru. Dotazník obsahoval 20 otázek, z toho byla jedna otázka rozdělena na 2 části. Vzor dotazníku je vložen v příloze č. 1.

Svůj výzkum jsem prováděla na gymnáziích – Gymnázium Olgy Havlové, Wichterlovo gymnázium, středních školách – Střední zdravotnická škola a Vyšší odborná škola zdravotnická a na Střední průmyslové škole elektrotechniky a informatiky a na odborném učilišti – Střední škola prof. Zdeňka Matějčka. Všechny tyto školy se nacházejí v Ostravě, v Moravskoslezském kraji.

Dotazníkového šetření se zúčastnilo 162 žáků z posledních ročníků uvedených škol. I přes instrukce bylo šest dotazníků vráceno s více než jednou odpovědí nebo odpověď chyběla úplně, a tedy dané dotazníky byly vyřazeny. návratnost správně vyplněných dotazníků byla 96%. Překvapilo mě, že se vždy jednalo o dotazníky u studentů gymnázií. Tedy nelze předpokládat, že neporozuměli otázce.

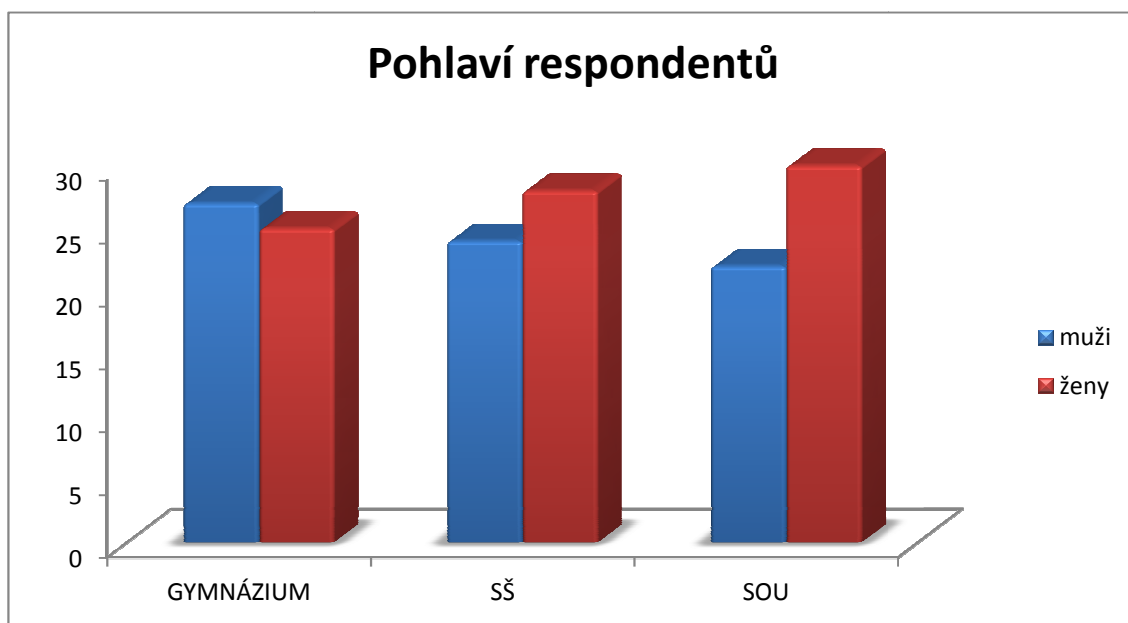
7.2 Analýza získaných dat

Otázka č. 1 se týkala:

Pohlaví respondentů ve výzkumu

Tabulka č. 1

	Gymnázia	SŠ	SOU	Celkem
muž	27	24	22	73
žena	25	28	30	83

Graf č. 1 – Pohlaví respondentů

Otázka č. 2 se týkala:

Druhů škol podle dotazovaných respondentů

Dotazníkového šetření se zúčastnilo 52 studentů gymnázií, 52 studentů středních škol a 52 studentů středního odborného učiliště.

Otázka č. 3 zněla:

Studuješ obor, který si chtěl (a) studovat?

Rozhodnutí o volbě studijní dráhy patří k nejdůležitějším životním rozhodnutím, které má významný dopad na budoucí postavení absolventa na trhu práce i jeho kariérní dráhu. V osobní rovině ovlivňuje životní úroveň i spokojenost. Změna tohoto rozhodnutí, ať už v průběhu studia nebo pozdější změna profese, může být obtížná.

U této otázky mohli studenti volit ze dvou navržených odpovědí – ano, ne. Celkem 124 žáků odpovědělo, že školu, kterou nyní studují, studovat chtěli. Jen 32 bylo těch, kteří odpověděli, že vybranou školu či obor studovat nechtěli. Nejčastějšími důvody, proč studenti nestudují obor, který chtějí, byly nedostatečné známky a rozhodnutí rodičů.

Tabulka č. 2

	Gymnázia	SŠ	SOU	Celkem
Ano	47	43	34	124
Ne	5	9	18	32

Otázka č. 4 zněla:

Mluvili jste s rodiči o tom, co by si přáli nebo co by si představovali, abys dělal (a) v budoucnu?

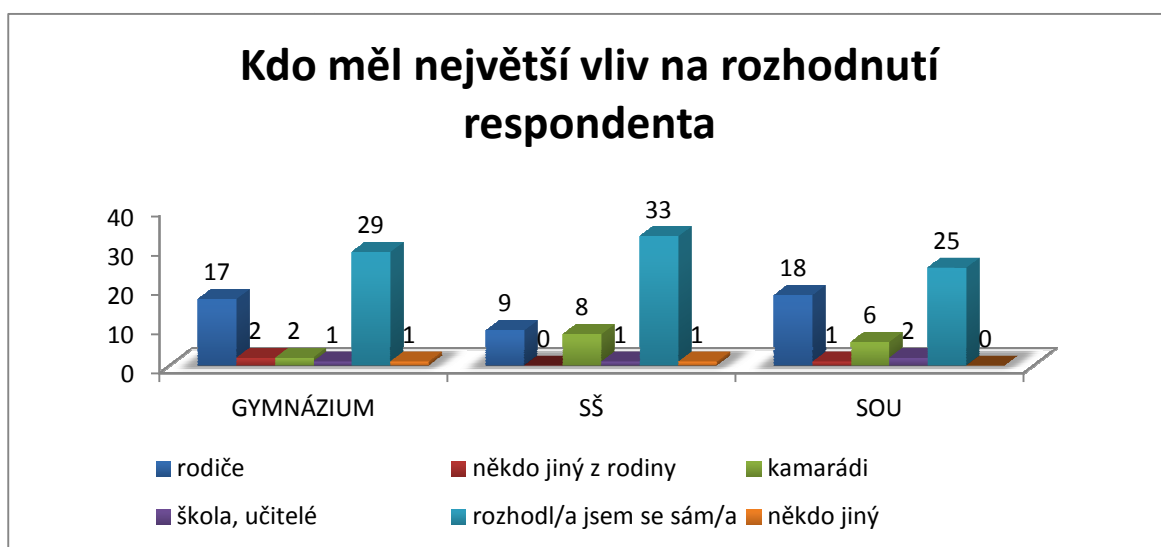
Ze 156 žáků odpovědělo 112 žáků, že o své budoucnosti s rodiči, co oni by si přáli nebo představovali, diskutovali a pouze 44 žáků odpovědělo, že se s rodiči na toto téma vůbec nebavili.

Je dobré, že si v dnešní uspěchané době našli rodiče na své děti čas a pobavili se o tom, co by si oni sami představovali, aby jejich děti v budoucnu dělali. A záleží potom už jen na samotných studentech, jak se rozhodnou: zda dají na radu rodičů nebo se rozhodnou sami na základě svých zájmů, přání a tužeb.

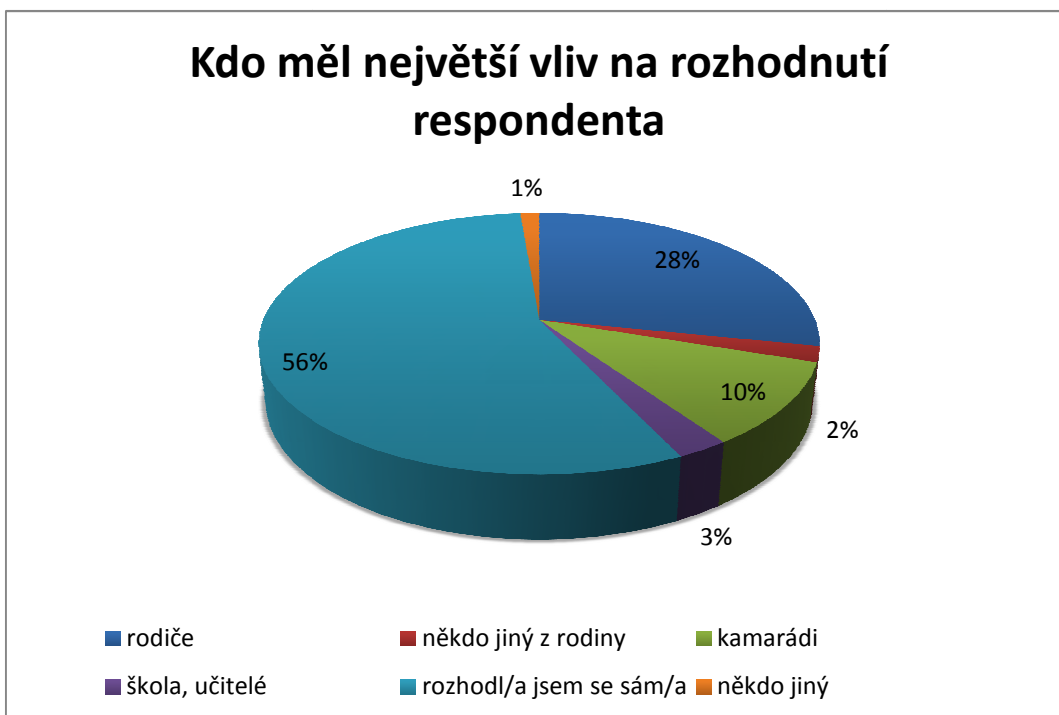
Otázka č. 5 zněla:

Kdo na Tebe měl největší vliv, když sis vybíral (a) školu?

Tato otázka byla polozavřená, studenti si vybírali z nabízených možností anebo měli možnost zvolit si jinou osobu či skutečnost. Nejčastěji studenti uváděli, že se rozhodli sami, to uvedlo 87 studentů. 44 žáků uvedlo, že jim školu vybrali rodiče. První graf (Graf 2a) naznačuje podíl jednotlivých vlivů v závislosti na typu střední školy, druhý graf (Graf 2b) pak zobrazuje vlivy celkově bez ohledu na typ školy. Tato otázka souvisí s předchozí otázkou č. 4. Jak už jsem uvedla výše, rodiče a kamarádi mohli dát návrhy a reference, ale konečné rozhodnutí je pouze na samotných studentech.

Graf č. 2a – Vliv na rozhodnutí respondenta

Graf č. 2b – Největší vliv na rozhodnutí respondenta

Otázka č. 6 zněla:

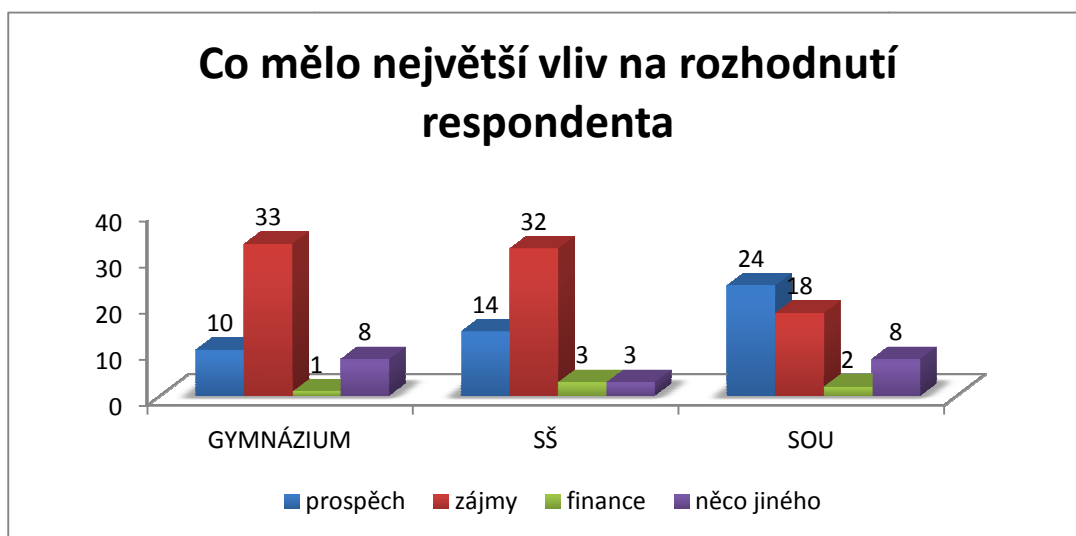
Co Tě ovlivnilo při výběru školy?

U této otázky mohli studenti vybírat z nabízených možností, popřípadě dopsat, co ovlivnilo jejich výběr školy. Tato otázka úzce souvisí s předchozí otázkou č. 5.

Z odpovědí je zřejmé, že výběr školy byl ovlivněn především zájmy studentů, naopak velmi málo finanční situací v rodině respondentů. Rodiče jsou si vědomi, že vzdělání u dětí je na prvním místě a to se snaží vštěpovat svým dětem, aby si uvědomili, že zájem o daný obor velice úzce souvisí s prací, kterou budou vykonávat celý život. Finanční stránka rodiny jde do pozadí s tím, že rodiče omezí své výdaje, příp. upraví rodinný rozpočet tak, aby jejich dítě mohlo studovat obor, o který má zájem. Není to vždy nejlepší řešení, i děti by měly být informovány o finanční situaci v rodině, aby v budoucnu nedocházelo k jejich finanční negramotnosti.

Tabulka č. 3

	Gymnázia	SŠ	SOU	Celkem
Prospěch	10	14	24	48
Zájmy	33	32	18	83
Finance	1	3	2	6
Něco jiného, uveď	8	3	8	19

Graf č. 3 – Vliv na rozhodnutí respondenta

Otázka č. 7 zněla:

Kdybich mohl (a) volit budoucí povolání znovu, rozhodnu se?

U této otázky měli studenti na výběr ze tří odpovědí – vyberu si stejnou školu, vyberu si jinou školu nebo měli možnost odpovědi nevím. Je překvapující, že z celkového počtu 156 odpovědělo 68 studentů, že by si vybralo stejnou školu, 54 studentů by si vybralo jinou školu a 34 studentů nevědělo. Je jasné, že to představuje rovněž míru spokojenosti se studovanou školou či oborem.

Otázka č. 8 zněla:

Spokojenost se studovaným oborem

U této otázky se mohli studenti vyjádřit, jak jsou spokojeni se svým studijním oborem a zdali splnil jejich očekávání.

Z odpovědí je zřejmé, že 95 studentů je celkem spokojených, 28 studentů je velmi spokojeno, 27 studentů je celkem nespokojeno a 6 studentů je velmi nespokojeno. Z uvedeného vyplývá zjištění, že u studentů gymnázia výrazným způsobem převládá spokojenost se studovaným oborem.

Nespokojenost se zvoleným oborem může mít řadu příčin jak v rovině individuální, jako je například změna studijních aspirací a zájmů nebo chybné rozhodnutí, zkreslené představy o náplni oboru a podobně, tak i v rovině reálného uplatnění na trhu práce a zaměstnání jako jsou neperspektivnost oboru, nízký výdělek, nevhodné pracovní podmínky nebo práce na směny.

Tabulka č. 4

	Gymnázia	SŠ	SOU	Celkem
Velmi spokojeno	14	6	8	28
Celkem spokojeno	33	29	33	95
Velmi nespokojeno	0	5	1	6
Celkem nespokojeno	5	12	10	27

Otázka č. 9 zněla:

Domnívám se, že mě škola dostatečně připravila pro výkon budoucího povolání?

U této otázky měli studenti na výběr ze 4 odpovědí – rozhodně ano, asi ano, asi ne a určitě ne.

Počet 97 studentů, což představuje většinu z dotázaných, se domnívá, že je dobře škola připravila, a 30 studentů, především z řad studentů středních škol, si myslí opak. Tento výsledek mě docela překvapil, protože já si naopak myslím, že studenti gymnázií jsou dobře připraveni k dalšímu studiu na VŠ. Jejich studijní

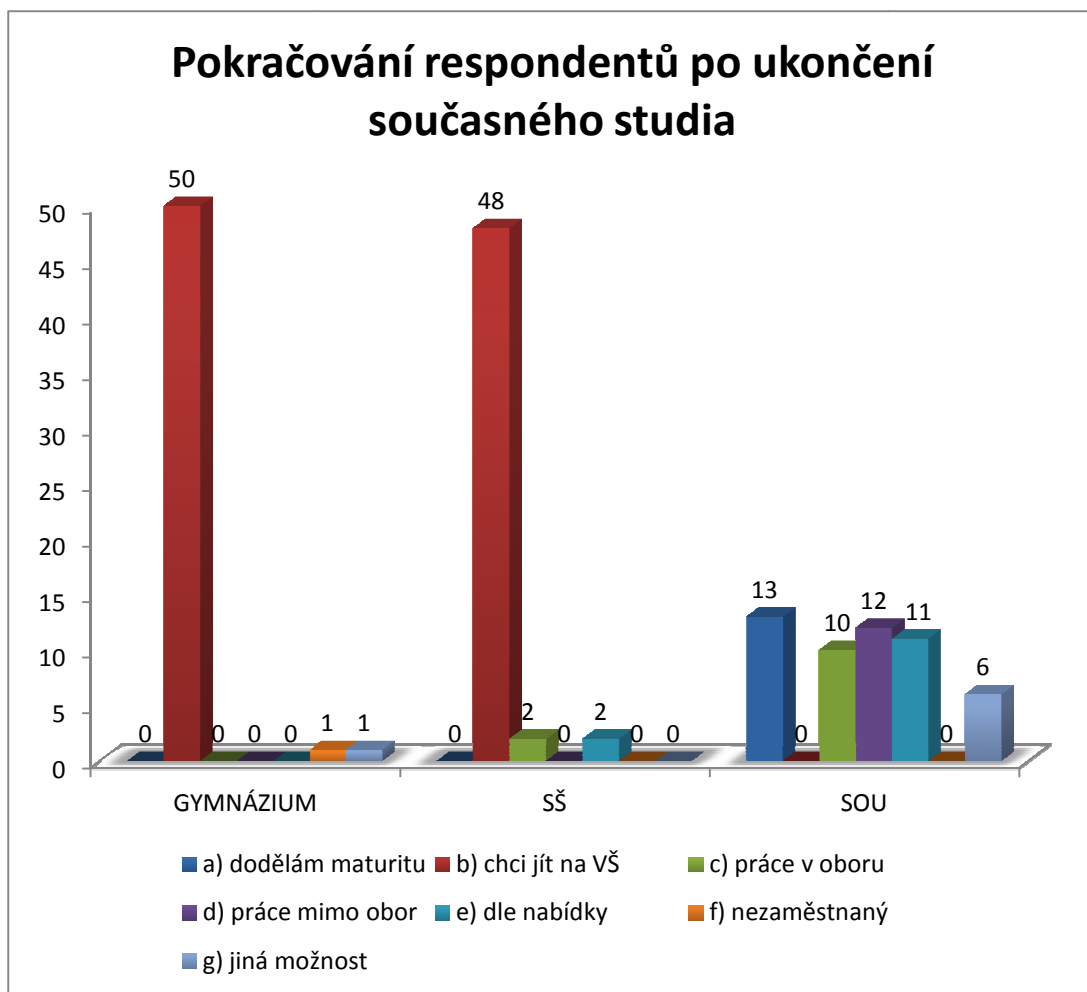
zaměření je všeobecné, ale pro výkon budoucího povolání potřebují zaměření toho oboru, ve kterém budou pracovat, kdežto studenti SOŠ a SOU, jsou přímo vzdělávání jak k teoretickému tak praktickému výkonu v úzkém měřítku pro specifika budoucího povolání v daném studovaném oboru.

Otázka č. 10 se týkala:

Pokračování respondentů po ukončení současného studia?

Celkem 99 studentů by chtělo dále pokračovat ve studiu na vysoké škole, 13 studentů by si chtělo dodělat maturitu, 13 studentů by hledalo zaměstnání a podle nabídek by se rozhodli, 12 studentů by chtělo pracovat v oboru, 12 studentů by chtělo pracovat mimo obor, 7 studentů by využilo možnosti odcestovat do zahraničí, ale překvapilo mě, jeden student by chtěl zůstat nezaměstnaný.

Odpovědi na tuto otázku velmi výrazně rozdělily respondenty do dvou skupin. V jedné skupině, kterou představují respondenti, kteří chtějí pokračovat ve studiu na vysoké škole, jsou poměrně logicky studenti středních škol a gymnázií. U této skupiny představuje odpověď související s pokračováním ve studiu na VŠ drtivou většinu. Naopak ve druhé skupině, kterou tvoří studenti středních odborných učilišť, jsou odpovědi poměrně rovnoměrně rozděleny do možností dodělat si maturitu a pracovat v oboru či mimo obor. Naopak žádný z respondentů ze SOU nepočítá se studiem na vysoké škole.

Graf č. 4 – pokračování po ukončení současného studia

Otázka č. 11 zněla:

Pokud budu mít možnost, chtěl(a) bych pracovat v oboru, pro který se nyní připravuji?

U této otázky jsem zjišťovala, zda studenti, pokud budou mít možnost, chtějí zůstat a dál vykonávat profesi, pro kterou se nyní připravují. Velká část respondentů chce zůstat v oboru, který nyní studují. Nicméně je nutné dodat, že gymnazisté studují střední školu všeobecného zaměření, proto jsou u této otázky relevantní odpovědi pouze studentů středních škol a učilišť. Vysoké číslo studentů ještě nepřemýšlelo nad tím, zda by chtělo zůstat v oboru, který vystudovali. Situaci výrazným způsobem může ovlivnit nabídka zaměstnání na trhu práce.

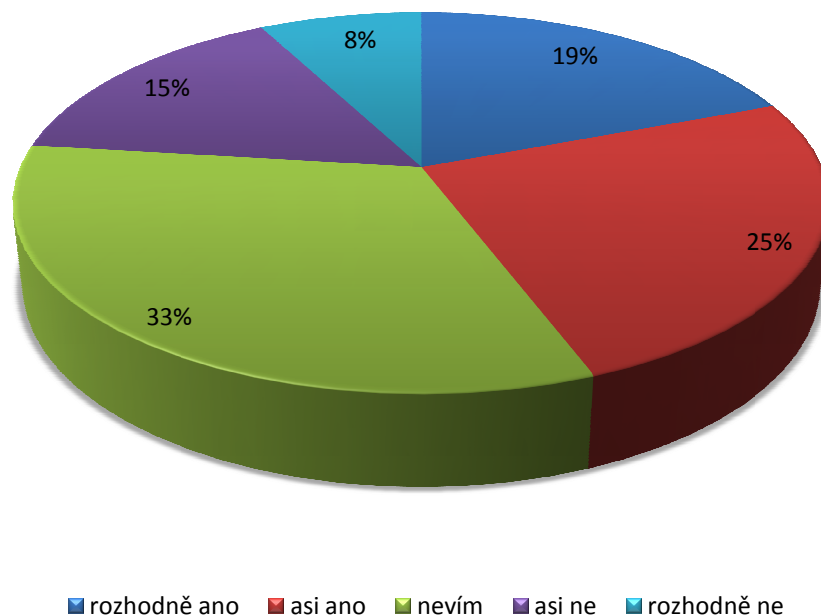
Tabulka č. 5

	Gymnázia	SŠ	SOU	Celkem
Rozhodně ano	23	16	10	49
Asi ano	16	17	13	46
Nevím, ještě jsem nad tím nepřemýšlel (a)	9	4	17	30
Asi ne	4	7	8	19
Rozhodně ne	0	8	4	12

Graf č. 5a – pokračování v oboru – střední školy

Pokračování v oboru po ukončení studia - učiliště

Graf č. 5b – pokračování po ukončení - učiliště

Otázka č. 12 zněla:

Pokud se nedostanu na VŠ a budu nezaměstnaný(ná), rozhodnu se...?

U této otázky měli absolventi na výběr ze 4 odpovědí – jazykový kurz, rekvalifikační kurz, odcestování do zahraničí nebo čekání na nabídku zaměstnání. Z dotazovaných se třetina studentů rozhodla pro odcestování do zahraničí ať už za prací nebo jen pro zdokonalení se v cizím jazyce. Druhá třetina absolventů si bude hledat práci nebo bude čekat na nějakou nabídku a zbylá třetina studentů se rozhodla pro jazykový nebo rekvalifikační kurz. V současné době je hodně lákavé odcestovat do zahraničí. Studenti věří, že si tam najdou práci a současně se naučí cizí jazyk. Absolventi po odchodu do zahraničí většinou nedostávají kvalifikovanou práci v oboru, ale velká část pracuje na podřadných pracovních místech za minimální mzdu.

Tabulka č. 6

	Gymnázia	SŠ	SOU	Celkem
Jazykový kurz	14	19	3	36
Rekvalifikační kurz	5	2	10	17
Odcestuji do zahraničí	24	11	19	54
Budu čekat na nabídku/ hledat volná pracovní místa	9	21	20	50

Otázka č. 13 zněla:

Při hledání pracovního místa využiji...

V této otázce jsem zjišťovala, jak budou absolventi postupovat a čeho budou využívat při hledání pracovního místa. Média v současné době pomáhají studentům více než dříve – většina absolventů shání informace o pracovních místech přes ně – především se jedná o internet a tisk, služby úřadu práce jsou až na druhém místě. 21 absolventů uvedlo, že si při hledání pracovního místa bude získávat informace mimo služby úřadu práce a média, především bude přímo osobní návštěvou kontaktovat svého potenciálního zaměstnavatele.

Tabulka č. 7

	Gymnázia	SŠ	SOU	Celkem
Využiji služby Úřadu práce	8	23	21	52
Budu hledat na internetu a v tisku	34	26	31	91
Jiná možnost, uveď jaká...	10	7	4	21

Otázka č. 14 zněla:

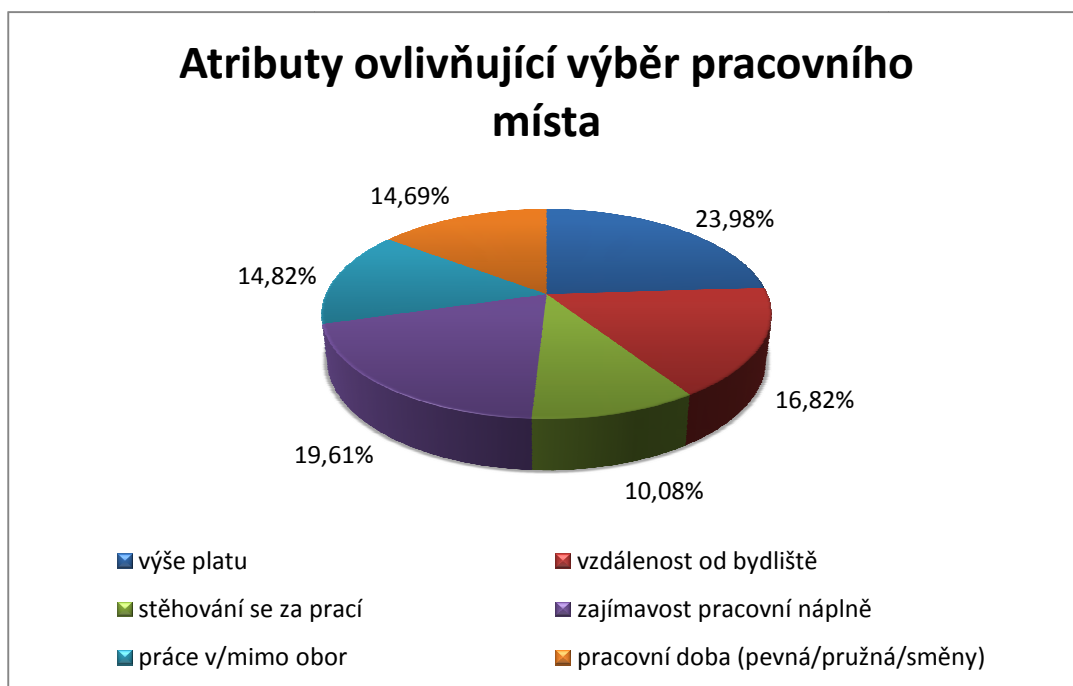
Výběr pracovního místa ovlivní:

Zde měli studenti seřadit možné odpovědi od nejdůležitější po nejméně důležitou.

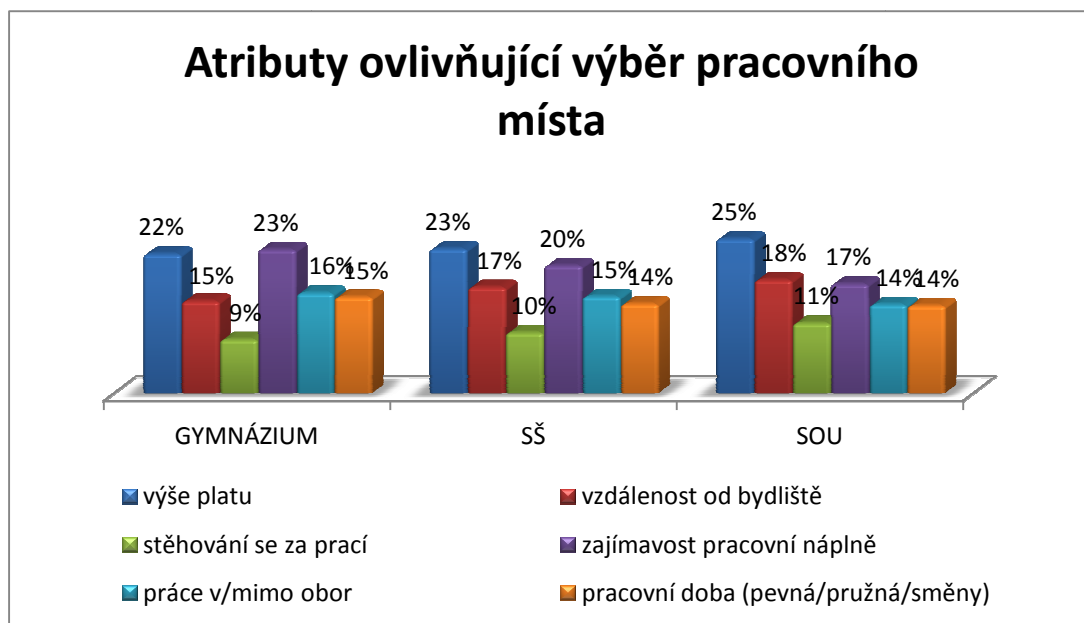
Nejčastěji studenti uváděli, že podstatným kritériem pro výběr povolání pro ně bude výše platu, tak uvedlo 24 % žáků, asi 20 % uvedlo, že je pro ně důležitá zajímavost pracovní náplně a pro cca 17 % studentů je důležitá vzdálenost od bydliště.

Lze se proto domnívat, že tato kritéria představují zásadní vlivy při rozhodování se studentů při výběru zaměstnání. Je zajímavé sledovat, že náplň pracovní činnosti představuje nejvýraznější vliv u gymnazistů a tento vliv postupně klesá směrem k SOU, kde se naopak dostává výrazně do popředí vliv platového ohodnocení. Toto zjištění tedy představuje předpoklad, že absolventi s vyšším vzděláním si vybírají práci dle jejich náplně, naopak absolventi s nižším vzděláním při výběru zaměstnání kladou poměrně velký důraz na platové podmínky.

Naopak nejmenší vliv má stěhování se za zaměstnáním, což představuje změnu dříve poměrně silné neochoty stěhovat se za zaměstnáním, které je běžné v západních zemích Evropy a v USA.

Graf č. 6a – atributy ovlivňující výběr pracovního místa

Graf č. 6b - atributy ovlivňující výběr pracovního místa

Otázka č. 15 zněla:

Jaká je tvá představa o výši nástupního platu?

U této otázky měli studenti možnost vybrat si rozmezí platů podle představy o výši nástupním platu.

Nejvíce, a to 74 studentů, odpovědělo, že představa o nástupním platu by pro ně byla mezi 10 – 15 tisíci korun. 51 studentů by bylo spokojeno, kdyby jejich měsíční plat byl 15 – 20 tisíc korun. 23 studentů by chtělo více než 20 tisíc korun. U této otázky je vidět poměrně jasný vztah dosaženého vzdělání s představou o nástupním platu – gymnazisté chtějí být za svou práci ohodnoceni výrazně lépe než absolventi SOU. Je zajímavé, že většina studentů si představuje nástupní svůj plat ve výši, který se nachází pod průměrnou mzdou v ČR (cca 24.000 Kč).

Tabulka č. 8

	Gymnázia	SŠ	SOU	Celkem
do 10 000	0	2	6	8
10 000 – 15 000	17	25	32	74
15 000 - 20 000	18	24	9	51
více	17	1	5	23

Otázka č. 16 zněla:**Práce mých rodičů je:**

Tato otázka představuje doplnění a zjištění rodinných poměrů u respondentů ve vztahu k zaměstnání. Oproti očekávání jsou však minimální rozdíly mezi prací otců a matek a ve všech možnostech jsou odpovědi poměrně shodně rozděleny bez ohledu na pohlaví.

-matka

Tabulka č. 9a

	Gymnázia	SŠ	SOU	Celkem
Doma	7	0	2	9
V místě bydliště (MHD)	15	29	18	62
Dojíždění v časovém horizontu do 90 min.	22	18	16	56
Dojíždění za práci v týdnu (vrací se domů jen na víkendy)	3	1	7	11
Nezaměstnaná	3	3	5	11

-otec

tabulka č. 9b

	Gymnázia	SŠ	SOU	Celkem
Doma	3	1	9	13
V místě bydliště (MHD)	27	36	20	83
Dojíždění v časovém horizontu do 90 min.	19	11	12	42
Dojíždění za práci v týdnu (vrací se domů jen na víkendy)	0	0	1	1
Nezaměstnaný	3	3	7	13

Otázka č. 17 zněla:

Pracují rodiče ve stejném oboru, jaký studují?

Odpovědi na tuto otázku poměrně jasně ukazují vliv oboru zaměstnání rodičů ve vztahu ke studovanému oboru respondentů. Je překvapivé, jak výrazná je odpověď, že ani jeden z rodičů nepracuje v oboru, který respondent studuje.

Tabulka č. 10

	Gymnázia	SŠ	SOU	Celkem
Jen otec pracuje ve stejném oboru, jaký studují	2	4	1	7
Jen matka pracuje ve stejném oboru, který studují	5	5	5	15
Oba ve stejném oboru, jaký studují	4	1	1	6
Ani jeden nepracuje ve stejném oboru, jaký studují	41	42	45	128

U posledních 3 otázek studenti odpovídali přímo bez možnosti výběru. Vyhodnocení tedy bude představovat seřazení podle opakování odpovědí. Odpovědi jsem rozdělila podle typů škol.

Otázka č. 18 zněla:

O jakém povolání se domníváš, že je v ČR nejlépe ohodnoceno? Vypiš:

Nejčastější odpovědi studentů:

Gymnázia			SŠ			SOU		
1	politik	22	1	politik	35	1	politik	19
2	právník	17	2	právník	20	2	právník	15
3	lékař	12	3	lékař	19	3	lékař	16
4	manažer	12	4	soudce	15	4	policie	10
5	soudce	4	5	IT inženýr	10	5	hasič	5
6	IT inženýr	4	6	manažer	9	6	úředník	3
7	ekonom	2	7	učitel	2	7	architekt	2

Otázka č. 19 zněla:

Která povolání mají podle tebe největší prestiž v ČR? Vypiš:

Nejčastější odpovědi studentů:

Gymnázia			SŠ			SOU		
1	lékař	32	1	právník	22	1	lékař	16
2	právník	20	2	lékař	17	2	právník	13
3	politik	5	3	soudce	12	3	politik	9
4	soudce	5	4	politik	11	4	soudce	4
5	vědec	5	5	manažer	8	5	policie	3
6	profesor na VŠ	4	6	IT inženýr	6	6	technický Ing.	3
7	hasič	3	7	hasič	5	7	hasič	2
			8	pilot	4			
			9	voják	3			
			10	vědec	3			

Jen pro zajímavost uvádím, že se v dotaznících objevila i tato povolání – zvěrolékař, letuška, politolog, lékárník a ekolog.

Otázka č. 20 zněla:

O kterém povolání se domníváš, že není v ČR dostatečně ohodnoceno?

Některé odpovědi mě překvapily, protože v poslední době je toto téma velmi aktuální.

Gymnázia			SŠ			SOU		
1	učitel	28	1	učitel	22	1	učitel	17
2	zdravotní sestra	14	2	zdravotní sestra	18	2	zdravotní sestra	15
3	lékař	12	3	hasič	17	3	lékař	8
4	policie	6	4	lékař	14	4	úředník	7
5	hasič	6	5	policie	10	5	kuchař	7
6	uklízečka	5	6	úředník	6	6	popelář	7
7	úředník	4	7	prodavačka	6	7	prodavačka	6
8	prodavačka	4	8	listonoš	4	8	řidič MHD	3
			9	řidič MHD	3	9	hasič	3

7.3 Shrnutí výzkumného šetření

Výzkumná část mé diplomové práce byla zaměřena na postavení studentů k jejich budoucnosti. Cílem bylo zmapování postojů současných středoškoláků k budoucí profesi. Ve výzkumném šetření jsem se zaměřila na zjištění významu práce pro studenty, zda si správně zvolili střední školu, kdo je při výběru nejvíce ovlivnil a pomohl jim při něm.

Z mého výzkumného šetření vyplynulo:

- Mezi studenty vybraných středních škol a středních odborných učilišť nejsou žádné markantní rozdíly. Studenti obou škol mají téměř shodné postoje a představy o budoucích povoláních a uplatnění v nich.
- Mít dostatek peněz je pro studenty velice důležité. Byli by spokojeni se mzdou kolem 15 až 20 tisíc korun.
- Většina studentů studuje obor, který studovat chtěli.
- Práci ve svém studijním oboru bude hledat většina dotázaných.
- Studenti jsou se svým studovaným oborem spokojeni a většina z nich si SŠ vybírala sama.
- Při výběru povolání se budou studenti rozhodovat podle výše platu a zajímavosti pracovní náplně.
- Více jak polovina studentů by chtěla pokračovat ve studiu na VŠ.
- Nejlépe finančně hodnoceným povoláním v ČR je podle studentů politik, právník a lékař.
- Největší prestiž v ČR má povolání lékaře, právníka a soudce.
- Nedostatečně finančně ohodnoceným povoláním je učitel, zdravotní sestra a hasič.

Závěr

Volba povolání je jeden z klíčových úkolů období dospívání. Studenti před ní musí posoudit celou řadu faktorů. Cílem diplomové práce je zmapovat postoje současných středoškoláků k budoucímu povolání.

Téma jsem si zvolila proto, abych si nejen já mohla uvědomit, že volba povolání je důležitým bodem lidského života. Myslím, že volbě povolání není věnována dostatečná pozornost, a to jak ze strany učitelů, rodičů, tak i ze strany samotných žáků či studentů.

Teoretickou část diplomové práce jsem rozdělila do pěti kapitol. První kapitola je průřezem klíčových termínů v práci - to jsou postoje, povolání a zaměstnání. Druhá je věnována vývojovým etapám adolescence. Ve třetí kapitole jsem se zaměřila na střední vzdělání – popis středního vzdělávání, organizace a způsoby ukončení.

Čtvrtá kapitola je věnována problémům studentů při volbě povolání, která je součástí všeobecného vzdělání zahrnující přípravu na svět práce. V páté kapitole jsem se věnovala nezaměstnanosti absolventů, kteří jsou v oblasti nezaměstnanosti považováni za rizikovou skupinu.

Praktická část – šestá kapitola, je věnována průzkumnému šetření na gymnáziích – Gymnázium Olgy Havlové, Wichterlovo gymnázium, středních školách – Střední zdravotnická škola a Vyšší odborná škola zdravotnická a na Střední průmyslové škole elektrotechniky a informatiky a na odborném učilišti – Střední škola prof. Zdeňka Matějčka. Všechny tyto školy se nacházejí v Ostravě, v Moravskoslezském kraji. Průzkum byl proveden v šesti třídách.

Se spoluprací studentů jsem byla spokojená. Jak jsem již uvedla v praktické části, dotazníkového šetření se zúčastnilo 162 žáků z posledních ročníků uvedených škol. Přes instrukce ke správnému vyplnění bylo šest dotazníků vráceno s více než jednou odpovědí nebo odpověď chyběla úplně, a tedy dané dotazníky byly vyřazeny.

Myslím, že současná doba je těžká pro každého, i pro zkušeného dospělého člověka, který má mnoho letých pracovních zkušeností a hledá si nové zaměstnání. Zaleží na každém, jak se zvládne „poprat“ se současnou situací na trhu práce, v některých případech také na tom, zda bude ochoten ustoupit ze svých představ o svém budoucím zaměstnání

Cíl práce byl splněn. Podle mého názoru jsem svůj úkol – zjistit postoje studentů středních škol k budoucí volbě povolání zvládla. Volba budoucího povolání je pro studenty velmi obtížná. Rychle měnící se doba přináší širokou nabídku oborů, proměnlivou poptávku na trhu práce, zvyšující se nároky zaměstnavatelů apod. Faktorů, které ovlivňují volbu povolání, je tedy velmi mnoho. Výsledek dotazníkového šetření nelze zobecňovat na celou populaci absolventů středních škol, přesto by bylo užitečné, kdyby se vzdělávání v oblasti hledání zaměstnání mezi studenty více propracovalo a rozšířilo. Nebylo by jistě na škodu, kdyby se téma výchova k volbě povolání stalo samostatným předmětem.

Použitá literatura

- [1] BUCHTOVÁ, B. A kol. *Nezaměstnanost. Psychologický, ekonomický a sociální problém*. Praha: Grada Publishing a.s., 2002. 1. vydání. 240 s. ISBN 80-247-9006-8.
- [2] ČAČKA, O. *Psychologie vrstev duševního dění osobnosti a jejich autodiagnostika*. Brno: Doplněk, 1997. 384 s. ISBN 80-85765-70-5.
- [3] HARTL, P., HARTLOVÁ, H. *Psychologický slovník*. 1. vyd. Praha: Portál, 2000. 776 s. ISBN 80-7178-303-X.
- [4] HAVLOVÁ, J. *Profesní dráha ve 20. století*. 1. vyd. Praha: Karolinum, 1996. 148 s. ISBN 80-7184-220-6.
- [5] HAYESOVÁ, N. *Základy sociální psychologie*. 4. vyd. Praha: Portál, 2007. 165 s. ISBN 978-80-7367-283-6.
- [6] HEWSTONE, M., STROEBE, W. *Sociální psychologie*. 1. vyd. Praha: Portál, 2006. 776 s. ISBN 80-7367-092-5.
- [7] KOLLÁRIK, T. a kol. *Sociálna psychológia*. Bratislava, Vydavateľstvo UK 2004. ISBN 80-223-1841-8.
- [8] MACEK, P. *Adolescence*. Praha: Portál, 1999. 1. vydání. 208 s. ISBN 80-7178-747-7.
- [9] MAREŠ, P. *Nezaměstnanost jako sociální problém*. Praha: SLON, 2002. 3. vydání. 172 s. ISBN 80-86429-08-3.
- [10] NAKONEČNÝ, M. *Encyklopedie obecné psychologie*. Praha, Academia 1997. ISBN 80-200-0625-7.

- [11] PLEVOVÁ, I. *Kapitoly z vývojové psychologie*. 1. vyd. Olomouc: UP, 2006. 57 s. ISBN 80-244-1412-0.
- [12] PRŮCHA, J. *Srovnávací pedagogika*. Praha: Portál, 2006. 1. vydání. 264 s. ISBN 80-7367-155-7.
- [13] PRŮCHA, J., WALTEROVÁ, E., MAREŠ, J. *Pedagogický slovník*. Praha: Portál 2003, s. 395, ISBN 80-7178-772-8.
- [14] VÝROST, J., SLAMĚNÍK, I. *Sociální psychologie*. 2. přeprac.vyd. Praha: Grada, 2008. 408 s. ISBN 978-80-247-1428-8.

Internetové zdroje:

- [15] Národní ústav odborného vzdělávání. [online]. [cit. 2012-02-08]. Dostupné z: <http://www.nuov.cz/>
- [16] Ústav pro informace ve vzdělávání. [online]. [cit. 2012-03-15]. Dostupné z: <http://www.uiv.cz/>
- [17] Oficiální stránky nové maturitní zkoušky [online]. [cit. 2012-02-08]. Dostupné z: <http://www.novamaturita.cz/>
- [18] Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy [online]. [cit. 2012-03-15]. Dostupné z: <http://www.mpsv.cz/>
- [19] Centrum pro výzkum veřejného mínění – Sociologický ústav AV ČR [online]. [cit. 2012-02-16]. Dostupné z: <http://www.cvvm.cas.cz/>
- [20] Ministerstvo práce a sociálních věcí [online]. [cit. 2012-02-17]. Dostupné z: <http://portal.mpsv.cz/>

Seznam příloh

Příloha č.1 **Dotazník**

Příloha č. 1 Dotazník pro studenty

D O T A Z N Í K

Dobrý den,

tímto dotazníkem bych ráda zjistila, jak se stavíš k budoucí volbě povolání. Získané informace budou použity pouze pro účely zpracování mé diplomové práce, ve které se zabývám volbou povolání mezi studenty středních škol, jejich postoji a okolnostmi, které je při tomto ovlivňují.

Dotazník je anonymní, proto prosím o co nejupřímnější vyplnění všech otázek. Při vyplňování dotazníku dejte, prosím, do kroužku vybranou odpověď: ©, a pokud není uvedeno jinak, zakroužkujte jen jednu odpověď.

Děkuji Vám za Váš čas a zodpovězení otázek.

Bc. Kristýna Kudelová, studentka I. ročníku navazujícího Mgr. studia UP Olomouc

1. Jsi:

- a) muž
- b) žena

2. Navštěvuji:

- a) střední odborné učiliště
- b) střední školu
- c) gymnázium

3. Studuješ obor, který si chtěl (a) studovat?

- a) Ano
- b) Ne, proč?

4. Mluvili jste s rodiči o tom, co oni by si přáli nebo co by si představovali, abys dělal(a) v budoucnu?

- a) Ano
- b) Ne

5. Kdo na Tebe měl největší vliv, když sis vybíral (a) školu?

- a) Rodiče
- b) Někdo jiný z rodiny, kdo?
- c) Kamarádi
- d) Škola, učitelé
- e) Rozhodla jsem se sama
- f) Někdo jiný, kdo?

6. Co Tě ovlivnilo při výběru školy?

- a) Prospěch
- b) Zájmy
- c) Finance
- d) něco jiného, co?

7. Kdybych mohl (a) volit své budoucí povolání znovu, rozhodnu se:

- a) Vyberu si stejnou školu jako nyní
- b) Vyberu si jinou školu
- c) Nevím

8. Se svým zvoleným studijním oborem jsem:

- a) Velmi spokojen (a)
- b) Celkem spokojen (a)
- c) Velmi nespokojen (a)
- d) Celkem nespokojen (a)

9. Domnívám se, že mě škola dostatečně připravila pro výkon budoucího povolání?

- a) Rozhodně ano
- b) Asi ano
- c) Asi ne
- d) Určitě ne

10. Po ukončení současného studia:

- a) Dodělám si maturitu
- b) Chci jít studovat VŠ
- c) Chci pracovat v oboru
- d) Budu pracovat mimo obor
- e) Budu hledat zaměstnání a podle nabídky se rozhodnu
- f) Budu nezaměstnaný
- g) Jiná možnost – uveď jaká:.....

11. Pokud budu mít možnost, chci pracovat v oboru, pro který se nyní připravuji?

- a) Rozhodně ano
- b) Asi ano
- c) Nevím, ještě jsem nad tím nepřemýšlela
- d) Asi ne
- e) Rozhodně ne

12. Pokud se nedostanu na VŠ a budu nezaměstnaný (ná), rozhodnu se pro:

- a) Jazykový kurz
- b) Rekvalifikační kurz
- c) Odcestuji do zahraničí
- d) Budu čekat na nabídku / hledat volná pracovní místa

13. Při hledání pracovního místa:

- a) Využiji služby Úřadu práce
- b) Budu hledat na internetu a v tisku
- c) Jiná možnost, uveď jaká:.....

14. Výběr pracovního místa ovlivní:

Do tabulky, prosím, vyplň pořadí důležitosti uvedeného faktoru na rozhodování se o pracovním místě. (1 – nejdůležitější, 6 – nejméně důležité).

- a) Výše platu
- b) Vzdálenost od bydliště
- c) Možnost stěhování se za práci
- d) Zajímavost pracovní náplně
- e) Práce v oboru / mimo vystudovaný obor
- f) Pracovní doba (pevná / pružná / práce na směny)

15. Jaká je Tvá představa o výši nástupního platu?

- a) do 10 000
- b) 10 000 - 15 000
- c) 15 000 - 20 000
- d) více

16. Práce mých rodičů je:

A) u otce:

- a) Doma
- b) V místě bydliště (v dosahu MHD)
- c) Dojíždění v časovém horizontu do 90 min.
- d) Dojíždění za prací v týdnu (vrací se domů jen na víkendy)
- e) Nezaměstnaný

B) u matky:

- a) Doma
- b) V místě bydliště (v dosahu MHD)
- c) Dojíždění v časovém horizontu do 90 min.
- d) Dojíždění za prací v týdnu (vrací se domů jen na víkendy)
- e) Nezaměstnaná

17. Mí rodiče pracují v oboru:

- a) Jen otec pracuje ve stejném oboru, jaký studuji
- b) Jen matka pracuje ve stejném oboru, jaký studuji
- c) Oba ve stejném oboru, jaký studuji
- d) Ani jeden z nich nepracuje ve stejném oboru, jaký studuji

18. O jakém povolání se domníváš, že je v ČR nejlépe ohodnoceno? Vypiš:

- 1)
- 2)
- 3)

19. Které povolání mají podle tebe největší prestiž v ČR? Vypiš:

- 1)
- 2)
- 3)

20. O kterém povolání se domníváš, že není v ČR dostatečně ohodnoceno?

Napiš:

- 1)
- 2)
- 3)

Ještě jednou děkuji za vyplnění a čas strávený vyplňováním dotazníku.

ANOTACE

Jméno a příjmení:	Bc. Kristýna Kudelová
Katedra:	Ústav pedagogiky a sociálních studií
Vedoucí práce:	PhDr. Zuzana Tichá, Ph.D.
Rok obhajoby:	2012

Název práce:	Postoje studentů středních škol k budoucí volbě povolání.
Název v angličtině:	Secondary school students attitudes to their future career.
Anotace práce:	<p>Diplomová práce se zabývá postoji studentů středních škol a jejich volbou povolání. Teoretická část práce je zaměřena na problematiku postojů, základní pojmy – povolání a zaměstnání, dále je věnována vývojovým etapám adolescentů, střednímu vzdělání, jehož konečná fáze je důležitým mezníkem v dalším studiu nebo ve vstupu na trh práce. Další samostatnou kapitolou je volba povolání, která je součástí všeobecného vzdělání zahrnující přípravu na svět práce. Závěrečná kapitola praktické části práce je věnována nezaměstnanosti absolventů, kteří jsou v oblasti nezaměstnanosti považováni za rizikovou skupinu. Praktická část je věnována vlastnímu výzkumu postojů. Výzkum popisuje postoje a volbu povolání u adolescentů. Cílem je zjištění postojů studentů středních škol k budoucí volbě povolání.</p>
Klíčová slova:	Postoje, povolání, zaměstnání, adolescence, střední vzdělání, volba povolání, nezaměstnanost.

Anotace v angličtině:	<p>The diploma thesis deals with the attitudes of secondary school students and their choice of profession. In the theoretical part I focused on the issues of attitudes, basic concepts - occupation and employment, further I focused on developmental stages of adolescents, secondary education, whose final stage is an important milestone in further studies or entering the labour market. Another chapter is a separate career, which is a part of general education, including preparation for the world of work. The final chapter of this part of the thesis is devoted to the unemployment of the graduates who are considered to be the unemployment risk group. In the practical part I deal with the research of my own attitudes. The research describes the attitudes and career choices in adolescents. The aim is to determine attitudes of secondary school students to their future career choices.</p>
Klíčová slova v angličtině:	Attitudes, career, job, adolescent, secondary school, choice of career, unemployment.
Přílohy vázané v práci:	Dotazník
Rozsah práce:	64 stran, 5 stran příloh
Jazyk práce:	Český jazyk